

EURÓPSKE STRATÉGIE

STRATÉGIA EURÓPSKEJ HOSPODÁRSKEJ KOMISIE OSN PRE VÝCHOVU K TRVALO UDRŽATEĽNÉMU ROZVOJU

Stratégia bola prijatá na zasadaní vysokej úrovne predstaviteľov ministerstiev životného prostredia a školstva vo Vlniuse 17. - 18. marca 2005

Vízia

Naša vízia do budúcnosti je víziou regiónu, ktorý zahrnuje základné hodnoty solidarity, rovnosti a vzájomného rešpektovania medzi ľuďmi, krajinami a generáciami. Pre tento región je charakteristický trvalo udržateľný rozvoj vrátane zabezpečenia ekonomickej životaschopnosti, spravodlivosti, sociálnej súdržnosti, ochrany životného prostredia a udržateľného riadenia prírodných zdrojov za účelom uspokojenia potrieb súčasnej generácie bez ohrozenia možností budúcich generácií uspokojiť svoje vlastné potreby.¹

Vzdelávanie okrem toho, že je jedným z ľudských práv², je predpokladom dosiahnutia trvalo udržateľného rozvoja a dôležitým nástrojom účinného riadenia, zdôvodneného rozhodovania a rozvoja demokracie. Výchova k trvalo udržateľnému rozvoju môže tak pomôcť premeniť našu víziu na realitu. Výchova k trvalo udržateľnému rozvoju rozvíja a posilňuje schopnosť jednotlivcov, skupín, komunít, organizácií a krajín vykonávať vlastné rozhodnutia a voľby v prospech trvalo udržateľného rozvoja. Môže viesť k zmene v názoroch ľudí, a tak im umožní urobiť tento svet bezpečnejším, zdravším a prosperujúcejším, zvyšujúc tým kvalitu života. Výchova k trvalo udržateľnému rozvoju môže zabezpečiť kritické myslenie a zvýšenie informovanosti, ako aj rozšírenie možností, a tým umožní vytvoriť nové vízie a koncepcie a vyvinúť nové metódy a nástroje.

Úvod

1. Mandát na vytvorenie stratégie vychádza z vyhlásenia ministrov životného prostredia predneseného EHK OSN na piatom zasadaní Konferencie Životné prostredie pre Európu (Kyjev, máj 2003). Stratégia čerpá zo skúseností získaných tak v samotnom regióne, ako aj celosvetovo. Je prínosom pre Rámec návrhu plánu implementácie Dekády výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju OSN, ktorý pripravila Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), a plne s ním súhlasí, a mala by tvoriť základ pre regionálnu implementáciu dekády a realizáciu výsledkov Svetového samitu o trvalo udržateľnom rozvoji.

2. Stratégia bola vytvorená na základe participatívneho procesu zahrnujúceho vlády, vzdelávacie inštitúcie, mimovládne organizácie a iných zainteresovaných účastníkov regiónu EHK OSN, ako aj medzinárodné organizácie.

3. Táto stratégia by mala uľahčiť uvedenie a presadenie výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju (VTUR) v regióne EHK OSN, a tým prispieť k praktickej realizácii našej spoločnej vízie.

4. Región EHK OSN zahrnuje krajiny s bohatou kultúrnou rozmanitosťou a rôznymi sociálno-ekonomickými a politickými podmienkami. Perspektívy trvalo udržateľného rozvoja vo veľkej miere závisia od meniacich sa spôsobov života, štruktúry spotreby a výroby, pričom rešpektujú potreby krajín, kde potlačenie chudoby ešte stále predstavuje významnú úlohu.

5. Na realizáciu stratégie v regióne existujú nielen všetky predpoklady, ale aj potreba jej implementácie. Vo väčšine krajín regiónu boli vytvorené systémy vzdelávania zamestnávajúce profesionálnych pedagógov, zabezpečili prístup k základnému vzdelávaniu, dodržiavajú princíp rovnakého práva na vzdelanie pre všetkých, dosiahli vysokú úroveň gramotnosti, vytvorili vedecký potenciál a zabezpečili participatívnosť občianskej spoločnosti. Existujú však ešte nové úlohy, ktoré treba riešiť za účelom účinnej implementácie VTUR. Treba zvýšiť úroveň vzdelávacích systémov tak, aby zohľadňovali medzidisciplinárny charakter VTUR, treba rozšíriť zapojenie občianskej spoločnosti a zmobilizovať adekvátnu inštitucionálnu a materiálnu podporu.

I. CIEĽ A ÚLOHY

6. Cieľom tejto stratégie je podporiť členské štáty EHK OSN v rozvíjaní a začleňovaní VTUR do ich formálnych systémov vzdelávania, do všetkých vyučovacích predmetov, a do neformálneho a informálneho vzdelávania. Umožní to ľuďom získať vedomosti a špeciálne návyky v oblasti trvalo udržateľného rozvoja, zvýši ich kompetentnosť a dôveru, a rozšíri ich možnosti viesť zdravý a produktívny život v harmonickom vzťahu s prírodou³ a prejavovať záujem o spoločenské hodnoty, rovnosť pohlaví a kultúrnu rôznorodosť.

7. Úlohami tejto stratégie, ktorá prispieje k dosiahnutiu tohto cieľa, sú:

(a) zabezpečenie, aby mechanizmus politiky, normatívno-právna báza a organizačné rámce podporovali presadenie VTUR;

(b) presadenie trvalo udržateľného rozvoja prostredníctvom formálneho, neformálneho a informálneho učenia;

(c) získanie schopnosti u pedagógov zakomponovať VTUR do svojej výučby;

(d) zabezpečenie dostupnosti vhodných vyučovacích prostriedkov a učebno-metodických pomôcok pre VTUR;

(e) podporovanie výskumu a vývoja v oblasti VTUR;

(f) upevňovanie spolupráce v oblasti VTUR na všetkých úrovniach v rámci regiónu EHK OSN.

II. RÁMEC

8. Stratégia bude prijatá zainteresovanými členskými štátmi EHK OSN. Takisto členské štáty mimo tohto regiónu sú vyzvané sledovať túto stratégiu.

9. Stratégia je adresovaná vládám, motivujúc ich a radiac im ako tvoriť politiku a pripravovať opatrenia na integráciu otázok trvalo udržateľného rozvoja do výchovy a vzdelávania a učí ich zapájať pedagógov a ostatné zainteresované strany. Nakoľko výchova k trvalo udržateľnému rozvoju musí zohľadňovať miestne, nadnárodné, národné a regionálne podmienky, môže pritom klásť rôzne dôrazy na jednotlivé aspekty trvalo udržateľného rozvoja v závislosti od krajiny a oblasti vzdelávania. Táto stratégia bude slúžiť ako flexibilný rámec pre krajiny regiónu za predpokladu, že jej implementácia je riadená prioritami krajín a iniciatívami prijímanými so zreteľom na ich špecifické potreby a podmienky.

10. Stratégia podporuje medzirezortnú⁴ spoluprácu mnohých zainteresovaných strán a partnerov, čím stimuluje investície do materiálnych a ľudských zdrojov vo VTUR.

11. Stratégia zahrnuje základné ustanovenia dokumentu Vzdelávanie pre všetkých: Plnenie našich kolektívnych záväzkov⁵.

12. Stratégia podporuje realizáciu ustanovení mnohostranných environmentálnych a iných príslušných dohôd v oblasti komunikácií, výchovy, účasti verejnosti a zvyšovania ich informovanosti. Mala by tiež podporovať implementáciu princípu 10 Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro), Arhuského dohovoru⁶, cieľov⁷ rozvoja Deklarácie Milénia Organizácie Spojených národov a dohovoru Kvalitnej výchovy⁸ podporovaním transparentnosti prijímania riešení s plnou zodpovednosťou za ne a s účasťou verejnosti, ako aj rozšírenia možností ľudí.

III. PRINCÍPY

13. Je potrebné prehodnotiť meniaci sa význam slova trvalo udržateľný rozvoj (TUR). Preto rozvoj trvalo udržateľnej spoločnosti treba chápať ako kontinuálny proces učenia, skúmajúci problémy a dilemy, kde sa správne odpovede a riešenia môžu meniť s narastaním našich skúseností. Vzdelávacie ciele VTUR by mali zahŕňať rozširovanie vedomostí, rozvoj špeciálnych návykov, intelektu, formovanie životných postojov a hodnôt.

14. VTUR sa ešte stále formuluje ako široká a komplexná

¹ Pozri tiež Svetový výbor pre životné prostredie a rozvoj Naša spoločná budúcnosť.

² Pozri tiež Vyhlásenie o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju; piata Konferencia ministrov Životné prostredie pre Európu, Kyjev, 2003.

³ Deklarácia o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro) uvádza, že ľudské bytosti sú v centre záujmu trvalo udržateľného rozvoja a že majú právo na zdravý a produktívny život v harmonickom vzťahu s prírodou (pozri tiež Plán implementácie, Svetový samit o trvalo udržateľnom rozvoji, OSN, 2002).

⁴ Medzi štátnymi orgánmi.

⁵ Dakarský akčný plán, UNESCO, 2000.

⁶ Dohovor o prístupe k informáciám, verejnej účasti v rozhodovaní a prístupe k spravodlivosti v environmentálnych otázkach EHK OSN, Aarhus (Dánsko), 1998.

⁷ Deklarácia Milénia OSN, Generálne zhromaždenie, 8. plenárne zasadanie, 2000.

⁸ Spoločné komuniké ministrov školstva, 32. generálna konferencia UNESCO, 2003.

Pozri tiež Rámec implementačného plánu na Dekádu výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju, UNESCO, Agenda 21.

konceptia zahrnujúca vzájomne spojené ekologické, ekonomické a sociálne otázky. Rozširuje koncepciu environmentálnej výchovy, ktorá zahŕňa čoraz širší okruh otázok rozvoja.

VTUR zahŕňa tiež rôzne prvky výchovy o otázkach rozvoja a iné tematické formy vzdelávania. Preto by sa environmentálna výchova mala prepracovať a doplniť o ďalšie odbory v rámci komplexného prístupu k výchove k trvalo udržateľnému rozvoju.

15. Kľúčové témy TUR zahŕňajú medziiným potláčanie chudoby, občianstvo, mier, etiku, zodpovednosť v miestnom a globálnom kontexte, demokraciu a riadenie, spravodlivosť, bezpečnosť, ľudské práva, starostlivosť o zdravie, rovnosť pohlaví, kultúrnu rozmanitosť, rozvoj miest a obcí, hospodárstvo, štruktúru výroby a spotreby, kolektívnu zodpovednosť, ochranu životného prostredia, riadenie prírodných zdrojov, biologickú a krajinnú rozmanitosť⁹. Riešenie takýchto rozmanitých tém v rámci VTUR si vyžaduje holistický prístup¹⁰.

16. Pri uskutočňovaní VTUR treba riešiť tieto oblasti: zdokonaľovanie základného vzdelávania, presmerovanie výchovy na trvalo udržateľný rozvoj, zvyšovanie vedomia (informovanosti) občanov a podporovanie odbornej prípravy¹¹.

17. VTUR má podporovať rešpektovanie a porozumenie medzi kultúrami a oceňovať ich vklad. Treba uznať úlohu pôvodných obyvateľov a zapájať ich ako partnerov do procesu tvorby vzdelávacích programov. Treba oceniť a ochraňovať tradičné znalosti ako integrálnu súčasť VTUR.

18. U žiakov všetkých stupňov treba podporovať rozvoj systematického, kritického a kreatívneho myslenia a vzťahy k životu, a reflexiu v miestnom, ako aj v globálnom kontexte; to sú nevyhnutné predpoklady pre činnosť v záujme trvalo udržateľného rozvoja.¹²

19. VTUR je celoživotný proces od raného detstva až po získanie vysokoškolského vzdelávania a vzdelávanie dospelých, prekračujúci rámec formálneho vzdelávania. Nakoľko systém hodnôt, spôsob života a životné postoje sa formujú od raného detstva, úloha výchovy má osobitný význam pre deti. Nakoľko učenie prebieha podľa toho, ako plníme rôzne úlohy v našom živote, VTUR treba chápať ako proces zahrnujúci všetky prvky životnej sféry. Treba usilovať o jeho organické začlenenie do vzdelávacích programov na všetkých stupňoch vrátane odborného vzdelávania, prípravy pedagógov a oblasti ďalšieho vzdelávania pre odborníkov a riadiacich pracovníkov.

20. Vysokoškolské vzdelávanie by malo významne prispieť k VTUR pri rozvíjaní patričných vedomostí a kompetencií.

21. VTUR by mala zohľadňovať rozmanité miestne, národné a regionálne podmienky, ako aj globálny kontext, usilujúc o vyváženosť medzi globálnymi a miestnymi záujmami.

22. VTUR by mohla tiež prispieť k rozvoju vidieckych a mestských oblastí zlepšením prístupu k výchove a zvýšením jej kvality. Toto by zvlášť prospelo ľuďom žijúcim vo vidieckych oblastiach.

23. Zahrnutie etickej dimenzie, vrátane otázok rovnosti, solidarity, vzájomnej závislosti súčasnej generácie a medzi generáciami, ako aj vzájomných vzťahov medzi ľuďmi a prírodou a medzi bohatými a chudobnými má životne dôležitý význam pre VTUR. Pociť zodpovednosti je neoddeliteľný od etiky a má praktický význam pre VTUR.

24. Formálna VTUR má byť preniknutá životnými a pracovnými skúsenosťami mimo školy. Pedagógovia¹³ zapojení do VTUR zohrávajú dôležitú úlohu v napomáhaní tohto procesu a podporovaní dialógu medzi žiakmi a študentmi, a orgánmi a občianskou spoločnosťou¹⁴. Takéto zameranie VTUR umožňuje systému vzdelávania prekonať jeho izoláciu od spoločnosti.

25. VTUR zahŕňa iniciatívy rozvoja kultúry vzájomného rešpektovania v komunikácii a rozhodovaní, presúvajúc centrum pozornosti od jednoduchého odovzdávania informácií smerom k širšiemu zapojeniu participatívneho učenia¹⁵. V tejto súvislosti treba uznať prínos VTUR do formovania politiky a prijímania riešení na základe dialógu a komplexného prístupu. Treba tiež zväziť úlohu VTUR pri rozvoji a podporovaní participatívnej demokracie¹⁶, hlavne jeho prínos v riešení konfliktov v spoločnosti a dosahovaní spravodlivosti vrátane pomocou Miestnej Agendy 21.

26. VTUR si vyžaduje mnohostrannú spoluprácu všetkých zainteresovaných a partnerstvo. Hlavnými aktérmi sú vlády a miestne orgány, rezort školstva a vedy, rezort zdravotníctva, súkromný rezort, priemysel, doprava a poľnohospodárstvo, obchod a odbory, masmédiá, mimovládne organizácie, rôzne komunity, domorodé národy a medzinárodné organizácie.

27. VTUR by mala podporovať ustanovenia medzinárodných environmentálnych dohôd a príslušné medzinárodné dohody týkajúce sa TUR.

IV. IMPLIKÁCIE PRE VÝCHOVU

28. VTUR si vyžaduje presmerovanie od zabezpečovania vedomostí smerom k prejednávaniu problémov a hľadaniu možných riešení. Preto vzdelávanie by si malo zachovať tradičné zameranie na výučbu jednotlivých vyučovacích predmetov a zároveň otvoriť možnosti pre mnohostranné a medzidisciplinárne skúmanie situácií reálneho života. Malo by to ovplyvniť štruktúru vzdelávacích programov a vyučovacie metódy, požadujúc premenu pedagógov ako čisto prenášačov, a žiakov ako čisto recipientov. Namiesto toho by obe skupiny mali tvoriť tím.

29. Inštitúcie formálneho vzdelávania zohrávajú dôležitú úlohu pri rozvíjaní schopností od raného veku, poskytujúc vedomosti a ovplyvňujúc formovanie postojov a správania. Je dôležité zabezpečiť, aby všetci žiaci a študenti získali patričné vedomosti o TUR a uvedomili si

dopad rozhodnutí, ktoré nepodporujú trvalo udržateľný rozvoj. Vzdelávacia inštitúcia ako celok, vrátane žiakov, študentov, učiteľov, riaditeľov a ostatných zamestnancov, ako aj rodičov, by mali dodržiavať princípy TUR.

30. Je dôležité podporovať činnosť v oblasti neformálnej a informálnej VTUR, nakoľko sú základným doplnkom formálneho vzdelávania a v neposlednom rade aj vzdelávania dospelých. Neformálna VTUR má osobitnú úlohu, pretože mnohokrát umožňuje zamerať sa skôr na potreby žiakov, používa aktívne metódy výučby a podporuje celoživotné učenie sa. Informálne učenie (osveta) na pracovisku prispieva k profesionálnemu rastu tak zamestnávateľov, ako aj zamestnancov. Preto by sa mala uznávať a podporovať spolupráca medzi jednotlivými aktérmi zapojenými do všetkých foriem výchovy pre trvalo udržateľný rozvoj.

31. Na zabezpečenie úspechu VTUR je mimoriadne dôležitá adekvátna základná príprava a rekvalifikácia pedagógov, ako aj vytvorenie možností vymieňať si skúsenosti. So zvýšeným vedomím a hlbšími znalosťami o trvalo udržateľnom rozvoji a hlavne jeho aspektoch súvisiacich s ich prácou, môžu byť pedagógovia účinnejší a byť príkladom. Odborná príprava by mala úzko nadväzovať na príslušné výskumné objavy v oblasti trvalo udržateľného rozvoja.

32. Výučba a učenie v rámci VTUR značne závisia od obsahu, kvality a dostupnosti učebných materiálov. Takéto materiály však nie sú vo všetkých krajinách dostupné. Je to problém príznačný pre celý sektor formálneho vzdelávania, ako aj neformálneho a informálneho učenia sa. Preto treba venovať značné úsilie ich tvorbe a reprodukcii. Treba podporovať jednotnosť obsahu učebných materiálov formálneho a neformálneho vzdelávania a zabezpečiť, aby zodpovedali tematike TUR a boli dostupné na miestach.

33. S cieľom zabezpečiť efektívnosť, výchova k trvalo udržateľnému rozvoju by mala:

(a) prebiehať dvomi spôsobmi: (i) pomocou integrácie tém VTUR do všetkých príslušných vyučovacích predmetov, programov a kurzov; a (ii) prostredníctvom poriadania výučby v rámci konkrétnych tematických programov a kurzov;

(b) osobitnú pozornosť venovať pozitívnym vzdelávacím skúsenostiam, ktoré podporujú formovanie udržateľného správania sa, vrátane vo vzdelávacích inštitúciách, na pracovisku, v rodinách a v spoločnosti;

(c) zvyšovať spoluprácu a partnerstvá medzi členmi pedagogickej komunity a inými zainteresovanými stranami. Ďalšie zapájanie súkromného rezortu a priemyslu do vzdelávacích procesov prispieje k riešeniu problémov týkajúcich sa rýchleho technologického rozvoja a zmien pracovných podmienok. Vytváranie úzkeho spojenia vzdelávacej činnosti a spoločnosti prispieje k praktickým skúsenostiam žiakov;

⁹ Pozri tiež Rámec návrhu plánu implementácie pre Dekádu výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju, UNESCO, 2003.

¹⁰ Pozri tiež Vyhlásenie o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju.

¹¹ Pozri tiež Agendu 21.

¹² Pozri tiež Vyhlásenie o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju.

¹³ Pedagógmi/vychovávateľmi sú učiteľia, lektori, školitelia a všetci ostatní profesionáli s výchovno-vzdelávacími úlohami, ako aj dobrovoľní vedúci výchovných pracovníci.

¹⁴ Pozri tiež Vyhlásenie o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju.

¹⁵ Thessalonická deklarácia; Thessaloniki, Grécko, 1997. Niektoré krajiny používajú termín „sociálne učenie sa“ pre participatívne učenie.

¹⁶ Agenda 21.

(d) prispieť k pochopeniu podstaty globálnych, regionálnych, národných a miestnych ekologických problémov, objasňujúc ich pomocou životných cyklov a zameriavajúc sa nielen na environmentálny dopad, ale tiež na ekonomické a sociálne dôsledky, skúmajúc pritom tak prírodné životné prostredie, ako aj prostredie pozmeňované ľudskými bytosťami;

(e) využívať široký rozsah vyučovacích metód, participatívnych metód spojených s časťou všetkých, orientovaných na konkrétne procesy a nachádzanie riešení, prispôbené potrebám žiakov. Okrem tradičných metód mali by zahŕňať medziním diskusie, koncepčné a percepčné mapovanie, filozofické ankety, objasňovanie hodnôt, scenáre, modelovanie, hry, informačnú a komunikačnú techniku (IKT), prieskumy, prípadové štúdie, exkurzie, terénne vyučovanie, projekty riadené študentmi, analýzy dobrej praxe, pracovné skúsenosti a riešenie problémov;

(f) mali by byť podporované príslušnými učebnými materiálmi, ako sú metodické, pedagogické a didaktické publikácie, učebnice, názorné pomôcky, brožúry, prípadové štúdie a dobrá prax (príklady pokrokových skúseností), elektronické a audiovizuálne zdroje.

34. Vlády by mali podporovať neformálne a informálne učenie, pretože informovaní občania a spotrebiteľia s vedomosťami predstavujú dôležitý faktor pri zavádzaní opatrení trvalej udržateľnosti prostredníctvom ich volieb a akcií, vrátane Miestnej Agendy 21.

35. Neformálne a informálne učenie, vrátane programov zvyšovania vedomia občanov, by sa malo zamerať na zabezpečenie lepšieho porozumenia vzťahov medzi sociálnymi, ekonomickými a environmentálnymi otázkami v miestnom a globálnom kontexte, vrátane časovej perspektívy. Komunity, rodiny, médiá a mimovládne organizácie sú dôležitými aktérmi pri zvyšovaní vedomia občanov o trvalo udržateľnom rozvoji.

36. Mimovládne organizácie sú dôležitými zdrojmi znalostí poskytovaných v rámci neformálneho a informálneho učenia, schopné vplývať na procesy šírenia práv a možností občianskej spoločnosti, integrujú a transformujú vedecké vedomosti a fakty na ľahko pochopiteľné informácie. Treba uznať a pochopiť ich úlohu ako sprostredkovateľov medzi vládami a širokou verejnosťou. Partnerstvá medzi mimovládnymi organizáciami, vládami a súkromným rezortom by tak značne obohatili výchovu k trvalo udržateľnému rozvoju.

37. Masmédiá sú významnou silou pri regulovaní spotrebiteľského výberu a spôsobov života, hlavne pre deti a mládež. Úlohou je mobilizovať ich know-how a prenosné kanály na zabezpečenie spoľahlivých informácií a kľúčových správ o otázkach TUR.

38. Všetky kategórie pracujúcich môžu prispieť k národnej, regionálnej a globálnej udržateľnosti. Tvorba špecializovaných programov odbornej prípravy na vybavenie odborníkov a riadiacich pracovníkov vedomosťami

a zručnosťami potrebnými pre TUR bola označená za jeden z rozhodujúcich prvkov výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju¹⁷.

39. Takže odborné a ďalšie vzdelávanie majú veľmi dôležitú úlohu a mali by sa preto uskutočňovať pre riadiacich pracovníkov a všetkých odborníkov, hlavne tých, ktorí sa zaoberajú otázkami plánovania a riadenia. Malo by byť zamerané na tvorbu vedomostí a informovanosti o TUR. Ďalšie vzdelávanie má dve oblasti hlavnej činnosti: a) zvyšovanie úrovne vedomostí a špeciálnych návykov; a b) zabezpečenie nových kompetencií potrebných v rôznych povolaniach a v rôznych situáciách. Ďalšie vzdelávanie predstavuje jednu z oblastí, ktorá by profitovala zo spolupráce medzi rezortom školstva, všetkými zainteresovanými a širokou verejnosťou.

40. Programy prípravy by mali zahŕňať kľúčové témy trvalo udržateľného rozvoja, ale zároveň zohľadňovať v nich potreby odborníkov rôznych profilov a aktuálnosť týchto tém pre ich pracovné oblasti. Osobitná pozornosť by sa mala venovať disciplinám spojeným so základným okruhom povinností odborníkov konkrétneho profilu a vplyvom ich činnosti na sociálno-ekonomické podmienky a stav životného prostredia.

41. Na to, aby sa VTUR stala súčasťou programu ďalších zmien zameraných na vytvorenie udržateľnejšej spoločnosti, treba zmeniť samotnú výchovu (vzdelávanie). Treba podporiť výskum, ktorý by mohol prispieť do výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju. Takisto je nutné podporovať užšiu spoluprácu a partnerstvá medzi všetkými zainteresovanými stranami v oblasti výskumno-vývojových aktivít, počnúc stanovením problémov až po prácu s novými vedomosťami, a ich osvojenie a využívanie. Výsledky výskumno-vývojových snáh by si mali aktéri vymieňať miestne, regionálne i globálne a mali by byť zahrnuté do jednotlivých stupňov systému vzdelávania a do praktickej činnosti.

V. ORGANIZAČNÝ RÁMEC IMPLEMENTÁCIE

1. Národná/štátna implementácia

42. Každá krajina zodpovedá za implementáciu tejto stratégie. Na to, aby sa mohli zaviesť princípy trvalo udržateľného rozvoja v rámci celého systému vzdelávania, je nutná silná politická podpora na všetkých úrovniach vlády. K tomuto cieľu sa odporúča, aby krajiny preložili text tejto stratégie do svojho oficiálneho jazyka/ov a ak je to nutné do jazyka/ov národnostných menšín a distribuovali ju príslušným vládnym orgánom a určili koordinátora.

43. Účinná implementácia stratégie si vyžaduje, aby jej ustanovenia boli zahrnuté do stratégií plánovania, investovania a riadenia štátu a miestnej samosprávy na všetkých stupňoch vzdelávania a vo všetkých vzdelávacích inštitúciách a organizáciách. V procese implementácie treba zabezpečiť koordináciu a súčinnosť s inými príslušnými štátnymi, bilaterálnymi a multilaterálnymi

iniciatívami. Právne, ekonomické a komunikačné nástroje sa musia prispôbiť konkrétnym okolnostiam každého štátu. Takže krajiny by mali plniť ustanovenia, pokiaľ možno, vo vzťahu k ich legislatíve, politike a organizačným možnostiam.

44. Krajiny by mali určiť svoje záväzky, týkajúce sa foriem komunikácie, výchovy, účasti verejnosti a zvyšovania vedomia zakotvené v medzinárodných environmentálnych a iných príslušných dohodách s cieľom ich dôslednej realizácie v rámci VTUR.

45. Vo vzdelávacom rezorte pracuje množstvo subjektov s rôznymi normatívno-administratívnymi systémami v jednotlivých krajinách. Je zameraný na ľudí rôzneho veku a rôzneho sociálneho postavenia. Úloha spočíva v reformovaní politického a organizačného rámca vzdelávacieho rezortu na princípoch dôvery, zohľadnenia záujmov všetkých skupín spoločnosti a podriadenosti, a podpore samohodnotenia. Je dôležité, aby tí, čo zodpovedajú za formálnu, neformálnu a informálnu výchovu spolupracovali s inými príslušnými štátnymi orgánmi pri zavádzaní tejto stratégie.

46. Spolupráca, spoločná zodpovednosť a vedúca úloha všetkých príslušných štátnych orgánov by sa mali chápať ako dôležitý mechanizmus racionálneho riadenia a podporovať ich. Ministerstvá školstva a životného prostredia by mali zvlášť spolupracovať a byť na čele riadenia pri zavádzaní a podporovaní ďalšej integrácie úloh TUR do politiky formálneho vzdelávania, programov a učebných osnov na všetkých stupňoch a hodnotiť plnenie stratégie. Je tiež potrebná úzka a účinná spolupráca s inými štátnymi orgánmi, ako aj so všetkými zainteresovanými stranami, hlavne s orgánmi zodpovednými za rozvoj ekonomiky.

47. Je potrebný mechanizmus na koordináciu plnenia stratégie na štátnej úrovni, ako aj na výmenu informácií a stimuláciu partnerských vzťahov medzi jednotlivými subjektmi¹⁸. Jedným z možných riešení je vytvoriť „národnú platformu VTUR“ pod záštitou rád pre trvalo udržateľný rozvoj alebo iných príslušných orgánov spájajúcich odborníkov rôznych rezortov.

48. Národné¹⁹ (štátne) plány implementácie majú slúžiť ako základný prvok implementácie. Krajiny by mali rozhodnúť o orgáne, ktorý bude zodpovedať za vypracovanie návrhu ich národného plánu implementácie.

49. Národný plán implementácie by sa mal vypracovať na základe prístupu založeného na princípoch participácie. Takže mali by byť zahrnutí všetci, ktorých sa to týka. Treba pritom zohľadniť aktuálnu situáciu v krajine. Keďže krajiny môžu chcieť stanoviť svoje vlastné priority a plány implementácie stratégie podľa svojich vlastných potrieb, politik a programov, ustanovenia tejto kapitoly slúžia ako sprievodca (návod) pre túto prácu. Národné plány implementácie by mali obsahovať ciele, druhy činnosti, opatrenia, predbežný časový plán, prostriedky implementácie a evaluačné nástroje.

¹⁷ Pozri tiež Rámec návrhu plánu implementácie pre Dekádu výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju.

¹⁸ Niektoré krajiny zaviedli prístup „riadenie vedomostí“.

¹⁹ Pre krajiny s federálnou vládnou štruktúrou sa všetky odkazy k národným plánom vzťahujú na plány štátu alebo, v nevyhnutných prípadoch, na subštátne plány.

2. Oblasti činnosti

Zabezpečenie, aby mechanizmus politiky, normatívno-právna báza a organizačné základy podporovali presadenie VTUR.

50. Politika, legislatíva, organizačné rámce a učebné osnovy by mali zahŕňať a podporovať VTUR. Kľúčovými akciami na dosiahnutie týchto cieľov by mohlo byť: prijatie základných dokumentov pre VTUR na všetkých stupňoch vzdelávania; stimulovanie rozvoja medzirezortnej spolupráce, vrátane vytvorenia poradenských mechanizmov podľa potreby; zahrnutie princípov TUR do vyučovacích programov a špeciálnych kurzov na všetkých stupňoch vysokoškolského vzdelávania, hlavne do základnej prípravy učiteľov; zlepšenie materiálnej bázy vzdelávania so zameraním riadenia vzdelávacích zariadení na TUR, ako aj upevnenie vzťahov medzi prírodnými, ekonomickými, politickými a spoločenskými vedami v medzidisciplinárnom multidisciplinárnom a špecializovanom štúdiu. Medzidisciplinárne a špecializované štúdium by malo byť patrične vyvážené.

Podporovanie TUR prostredníctvom formálneho, neformálneho a informálneho učenia

51. Treba podporovať zvyšovanie vedomia verejnosti o TUR v rámci a prostredníctvom inštitúcií formálneho vzdelávania, ako aj komunit, rodín, masmédií a mimovládnych organizácií.

52. Odborné zručnosti a vedomosti o trvalo udržateľnom rozvoji treba neustále rozvíjať, aby tak tvorili súčasť celoživotného vzdelávania jednotlivcov, vrátane osôb pracujúcich v takých rezortoch, ako napríklad verejná správa, súkromný sektor, priemysel, doprava a poľnohospodárstvo. Získavanie nových vedomostí a potreba zaviesť nové zručnosti za účelom vniesť do koncepcie TUR konkrétny obsah, zostávajú stálou potrebou, keďže mnohé oblasti odborných znalostí sú v procese stáleho rozvoja.

53. Kľúčové smery činnosti na dosiahnutie týchto cieľov by mohli zahŕňať: poskytovanie vzdelávacích možností týkajúcich sa TUR v ďalšom vzdelávaní odborníkov, vrátane odborníkov pracujúcich v oblasti plánovania, riadenia a masmédií; podporovanie činností na zvyšovanie vedomia spoločnosti v oblasti TUR; rozvíjanie spolupráce s mimovládnyimi organizáciami a podporovanie ich vzdelávacích aktivít; podporovanie spolupráce medzi formálnymi vzdelávacími inštitúciami a neformálnymi organizáciami, ako aj informálnych aktivít; podporovanie médií v oblasti šírenia informácií a prejednávanie otázok týkajúcich sa TUR tak, aby sa dostali širokej verejnosti.

Zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov rezortu školstva s cieľom ich zapojenia do VTUR

54. Pedagógovia, vedúci a riadiaci pracovníci na všetkých stupňoch vzdelávania si musia prehľbovať svoje vedomosti o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju, aby mohli poskytnúť potrebné rady a pomoc. Preto je potrebné usilovať o zvýšenie úrovne kompetentnosti na všetkých stupňoch formálneho i neformálneho vzdelávania.

55. Kľúčovými smermi činnosti na dosiahnutie tohto

cieľa by mohlo byť: stimulovanie zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov v oblasti školstva, vrátane organizácie opatrení pre vedúcich pracovníkov na zvýšenie ich vedomia o otázkach TUR; vypracovanie kritérií na validáciu profesionálnych znalostí v oblasti VTUR; zavedenie a rozvoj riadiacich systémov pre TUR v rámci formálnych vzdelávacích zariadení a v prostredí neformálnej výchovy; zahrnutie otázok týkajúcich sa TUR do základnej prípravy a doškolicích programov pre pedagógov na všetkých stupňoch vzdelávania; a podporenie pedagógov vrátane tých, ktorí sú zapojení do neformálnej a informálnej výchovy, výmena skúseností.

Zabezpečenie dostupnosti vyučovacích prostriedkov a učebno-metodických materiálov pre VTUR

56. Treba vypracovať materiály pre VTUR na všetkých stupňoch, tak pre základné kurzy, ako aj odborné vzdelávanie a sebazvdelávanie a prispôbiť ich miestnym podmienkam a potrebám.

57. Kľúčovými smermi na dosiahnutie tohto cieľa by mohlo byť: stimulovanie tvorby a vydávania materiálov pre pedagógov, študujúcich a výskumníkov na všetkých stupňoch vzdelávania, hlavne v miestnych jazykoch; podporovanie tvorby a využívania elektronických, audiovizuálnych a multimediálnych prostriedkov a vizuálnych pomôcok na študijné účely a výmenu informácií; uľahčenie prístupu pomocou elektronických prostriedkov a Internetu k zdrojom a informáciám týkajúcim sa VTUR; zabezpečenie koherencie medzi materiálmi pre formálne, neformálne a informálne vzdelávanie, vytvorenie príslušných stratégií šírenia informácií.

Podporovanie výskumu a vývoja v oblasti VTUR

58. Existuje potreba výskumno-vývojovej činnosti v rôznych oblastiach VTUR, ako sú napríklad účinné učebné metódy, evalvačné nástroje, formovanie životných postojov a hodnôt, školský/inštitucionálny rozvoj a zavedenie informačno-komunikačných technológií (IKT). Výskum a vývoj o VTUR by mali poskytovať permanentnú bázu pre rozvoj VTUR.

59. Výsledky vedeckých výskumov a vývoja by sa mali šíriť medzi všetkými účastníkmi procesu na miestnej, regionálnej a globálnej úrovni, a mali by sa využívať v rôznych stupňoch systému vzdelávania.

60. Kľúčovými smermi na dosiahnutie tohto cieľa by mohlo byť: iniciovanie a podporovanie výskumu a vývoja nasledovných aspektov: obsah VTUR a učebných a vzdelávacích metód; ekonomické účinky a stimuly pre VTUR; spôsoby zaradenia aspektov TUR so zreteľom na miestny kontext do jednotlivých vyučovacích predmetov dávajúc prioritu výskumu, ktorý vnáša rôzne dimenzie TUR; indikátory a nástroje evalvácie pre VTUR; spoločné využívanie výsledkov výskumu a príkladov dobrej praxe.

3. Medzinárodná spolupráca

61. Spolupráca v oblasti výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju okrem toho, že prispieva k upevneniu a zlepšeniu VTUR v jednotlivých krajinách, by mohla pomôcť zabezpečiť vzájomné porozumenie, posilniť dôveru a prehĺbiť rešpektovanie kultúrnych hodnôt, čím sa vytvo-

ria priateľské vzťahy medzi národmi a prispeje k mieru a zvýšeniu blahobytu.

62. Na regionálnej úrovni je potrebné preskúmať a uľahčiť implementáciu tejto stratégie a podporiť spoluprácu v oblasti VTUR. Regionálny proces by mal zohľadňovať aj iný vývoj, ktorý prebieha v súvislosti s Dekádou výchovy pre udržateľný rozvoj OSN a treba ho považovať za príspevok ku globálnym iniciatívam v oblasti VTUR.

63. Tento región má množstvo skúseností v oblasti medzinárodnej spolupráce o vzdelávaní, hlavne vo vysokoškolskom vzdelávaní. Niekoľko národných a subregionálnych sietí, pracovných skupín, vysokoškolských združení, programov a partnerstvá začali pracovať na úseku tvorby multidisciplinárnych foriem výchovy, za účelom vyriešenia problémov súvisiacich s TUR. Úloha spočíva v tom, ako čo najlepšie využijú ich skúsenosti a potenciál na podporu VTUR. Ďalšou výzvou je uskutočnenie výskumov súvisiacich s otázkami VTUR, ktoré ešte stále neboli dostatočne objasnené na medzinárodnej úrovni. Existuje tiež potreba medzinárodnej spolupráce v oblasti VTUR v predškolskej a školskej výchove.

64. Regionálne a subregionálne fóra poriadané s účasťou pracovníkov vzdelávacej komunity, ako sú štátni zamestnanci, pedagógovia a vedeckí pracovníci a iné zainteresované subjekty na výmenu skúseností a dobrých praktík v oblasti TUR a VTUR by mali mať vysokú prioritu.

65. Komplexný charakter VTUR si vyžaduje, aby sa do práce pri realizácii stratégie zapojili okrem predstaviteľov pedagogickej komunity aj iní zainteresovaní medzinárodní účastníci. Je to zvlášť dôležité pre medzinárodnú spoluprácu zameranú na prehĺbenie vedomostí a zručností odborníkov a riadiacich pracovníkov v oblasti TUR.

66. Skúsenosti a potreby sa v rôznych častiach regiónu EHK OSN líšia. Treba posilniť potreby subregionálnej spolupráce. To by umožnilo užšiu spoluprácu v tých otázkach, ktoré majú prvoradý význam pre daný subregión, a tým by pomohli krajinám dosiahnuť čo najlepšie praktické výsledky.

67. Ďalšie posúdenie potrieb jednotlivých subregiónov je nevyhnutné. Osobitný dôraz treba venovať krajinám východnej Európy, Kaukazu a Strednej Ázii (EECCA)²⁰, ako aj juhovýchodnej Európe pri riešení ich hlavných problémov v oblasti environmentálnej výchovy a vo VTUR. K týmto problémom patrí nedostatok vhodných učebných metodických materiálov, nedostatočné využitie kapacít vysokoškolských a výskumných inštitúcií, nedostatok kvalifikovaných pedagógov a nedostatočná informovanosť, ako aj nedostatočný rozvoj medzirezortnej a mnohostrannej spolupráce v oblasti VTUR. Ďalší problém, ktorý treba riešiť v krajinách juhovýchodnej Európy a v Strednej Ázii, je nízka kvalita výchovy poskytovaná deťom žijúcim na vidieku a nedostatok finančných a ľudských zdrojov na rozšírenie VTUR v týchto oblastiach. Takže budovanie kapacít, finančnej výpomoci a podpora programov výchovy, výskumu a informačno-propagačných programov v krajinách s prechodnou ekonomikou, treba považovať za dôležitý problém a vlády, príslušné organizácie a sponzori, by im mali venovať patričnú pozornosť²¹.

²⁰ Pozri tiež Environmentálne partnerstvá v regióne EHK OSN: Environmentálna stratégia pre krajiny východnej Európy, Kaukaz a Strednú Áziu. Strategický rámec; Piata Konferencia ministrov Životné prostredie pre Európu, Kyjev, 2003.

²¹ Pozri tiež Plán implementácie; Svetový samit o trvalo udržateľnom rozvoji.

68. Kľúčovými smermi na dosiahnutie tohto cieľa by mohlo byť: posilnenie existujúcich regionálnych a subregionálnych aliancií a sietí pracujúcich v oblasti VTUR a podporenie programov, bilaterálnej spolupráce a partnerstiev; využívanie, podľa potreby, existujúcich medzinárodných právnych záväzných dokumentov, ako je napr. Aarhurský dohovor a iné príslušné dohody na zvýšenie vedomia TUR; uľahčenie výmeny informácií o dobrých praktikách a skúsenostiach, o inováciách a informácie o národných skúsenostiach a projektoch rozvoja spolupráce pri riešení otázok VTUR, napr. pomocou využitia prostriedkov ICT a webových stránok EHK OSN; zahrnutie VTUR do príslušných bilaterálnych a multilaterálnych programov; podporovanie účasti mimovládnych organizácií a iných významných skupín v medzinárodnej spolupráci v oblasti VTUR; podporovanie a koordinovanie medzinárodných podujatí zameraných na zvýšenie vedomia TUR; a podporovanie výmeny skúseností.

69. Na zabezpečenie účinného regionálneho riadenia a komunikácií, je nutné určiť koordinátorov VTUR vo všetkých členských štátoch EHK OSN a v príslušných medzinárodných organizáciách. Bolo by vhodné vytvoriť riadiaci výbor zložený zo zástupcov rezortov školstva a životného prostredia (alebo iných príslušných rezortov) za účelom sledovania plnenia stratégie. Mechanizmus procesu Životné prostredie pre Európu by mohol tvoriť partnerskú platformu pre regionálnu spoluprácu v oblasti VTUR a Výbor pre environmentálnu politiku EHK OSN ako orgán na preskúmanie priebehu uskutočňovania stratégie podľa pracovného programu výboru.

70. Na konferenciách Životné prostredie pre Európu ministri by mohli prejednať stav činnosti v oblasti implementácie stratégie na základe národných a iných relevantných správ. Analýzy o environmentálnej činnosti môžu zahŕňať zhodnotenie činnosti krajín v oblasti VTUR.

4. Úlohy a povinnosti

71. Vlády by mali zohrávať proaktívnu úlohu pri podporovaní a uľahčovaní implementácie stratégie v ich krajinách. Mali by posudzovať a pravidelne sledovať jej plnenie na všetkých stupňoch riadenia.

72. Miestne vzdelávacie orgány a inštitúcie pre formálne vzdelávanie by mali prevziať zodpovednosť za realizáciu príslušných ustanovení stratégie a monitorovať ich plnenie.

73. Príslušné zainteresované strany vrátane miestnych orgánov, školských a vedeckých rezortov, zdravotníctva, súkromného rezortu, priemyslu, dopravy a poľnohospodárstva, odborových zväzov, masmédií, mimovládnych organizácií, rôzne komunity a medzinárodné organizácie, by mali stanoviť svoje priority a prevziať zodpovednosť za implementáciu stratégie a plnenie následných opatrení.

5. Finančné záležitosti

74. Zabezpečenie adekvátnych finančných prostriedkov na implementáciu stratégie je dôležitým predpokladom jej úspechu. Na správne posúdenie nákladov súvisiacich s implementačnými opatreniami, ktoré sú potrebné na dosiahnutie cieľa stratégie a návratnosť investícií, je dôležité pochopiť hodnotu vzdelávania pri zavádzaní politik a praktík TUR v spoločnosti. Výchovu treba považovať za investíciu, ktorá bude splatená za dlhšie obdobie.

75. Náklady na implementáciu tejto stratégie by mala vo všeobecnosti znášať každá krajina. Preto vlády by sa mali postarať o zabezpečenie patričných zdrojov. Mnohé z navrhovaných akcií možno zahrnúť do už prebiehajúcich činností v rezorte vzdelávania. Niektoré opatrenia sa dajú ľahšie realizovať ako subregionálne alebo celoregionálne projekty.

76. Vlády by mali zvážiť otázku využitia rozpočtov a ekonomických stimulov na financovanie VTUR vo všetkých formách vzdelávania, vrátane zavedenia štipendií pre VTUR a zabezpečenia potenciálu vo vzdelávacích inštitúciách. Treba sa usilovať zahrnúť prvky VTUR do príslušných bilaterálnych a multilaterálnych programov. Mali by sa vytvoriť partnerské združenia, ktoré by vedeli získať podporu od medzinárodných finančných inštitúcií a súkromného sektoru, hoci aj v nepeňažnej forme. V prvej etape implementácie stratégie je nevyhnutná finančná pomoc niektorým časťami regiónu hlavne v strednej Ázii a krajinám juhovýchodnej Európy, za účelom pomôcť týmto krajinám začať proces.

6. Evalvácia a časový plán

77. Na posúdenie implementácie stratégie treba vytvoriť časový harmonogram a vytvoriť príslušné indikátory. Umožnenie ľuďom konať v prospech TUR je záležitosťou kvality výchovy a výsledkom ich štúdií. Zavedenie aspektov TUR do všetkých foriem a stupňov vzdelávania je dlhodobý proces a výsledky možno merať len za dlhšie časové obdobie.

78. Implementáciu stratégie treba považovať za kontinuálny proces. Ale za účelom uľahčenia posúdenia priebehu jej realizácie navrhujeme tri fázy implementácie:

Fáza I (do roku 2007): vytvorenie pevného základu na začatie implementácie; odporúča sa, aby každá krajina uviedla, čo sa už robí z toho, čo by zapadlo do plánu stratégie. Zahŕňovalo by to preskúmanie súčasnej politiky, právnych a organizačných rámcov, finančných mechanizmov a vzdelávacích činností, ako aj odhalenie všetkých prekážok alebo nedostatkov. Na prekonanie záporov treba zvážiť nápravné opatrenia a vypracovať príslušný národný plán implementácie. Treba vytvoriť evalvačné metódy a ukazovatele na implementáciu VTUR, hlavne kvalitatívne. Na konferencii Životné prostredie pre Európu ministri môžu predstaviť svoj prínos do stratégie, osláviť jej úspech, vymeniť si skúsenosti a podať správu o priebehu realizácie svojich národných/štátnych stratégií.

Fáza II (do roku 2010): implementácia ustanovení stratégie by mala byť v plnom prúde. V tomto ohľade by krajiny mali preskúmať pokrok dosiahnutý pri implementácii ich príslušných národných stratégií a v prípade potreby ich revidovať.

Fáza III (do roku 2015 a ďalej): krajiny by mali dosiahnuť značný pokrok v implementácii VTUR.

79. Za účelom pomôcť zhodnotiť proces a indikátory stratégie treba zvážiť niekoľko otázok. Ide o nasledujúce bloky: určenie vedúcich pracovníkov a koordinátorov pre riadenie stratégie; politické mechanizmy, normatívno-právna báza a organizačné základy na podporu stratégie; rámec pre medzivládnu spoluprácu a partnerstvá; relevantnosť učebných osnov a programov formálneho vzdelávania; základná príprava a ďalšie vzdelávanie týkajúce sa TUR, hlavne pre pedagógov; vyučovacie prostriedky a metodické materiály pre VTUR; výskum a vývoj TUR; rozvoj neformálneho a informálneho vzdelávania; a zapojenie médií a dopad na študujúcich.

Poznámka: Ďalšie informácie možno získať v dvoch základných dokumentoch: jeden o minulých a prebiehajúcich medzinárodných procesoch o výchove k trvalo udržateľnému rozvoju (CEP/AC.13/2004/8/Add.1) a druhý objasňujúci niektoré termíny použité v stratégii (CEP/AC.13/2004/8/Add.2).

AKČNÉ PLÁNY TUR

Akčný plán na realizáciu Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania (Akčný plán výchovy a vzdelávania k TUR v SR)

Návrh

Akčný plán na realizáciu Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania vo všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania vychádza z Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005-2010¹, z ktorého vyplýva potreba implementácie princípov a cieľov trvalo udržateľného rozvoja (ďalej len

TUR) do dlhodobých ekonomických a spoločenských stratégií. Predkladaný akčný plán je preto vlastne Akčným plánom vzdelávania a výchovy k trvalo udržateľnému rozvoju na všetkých stupňoch škôl a v celoživotnom vzdelávaní v Slovenskej republike (Akčný plán VVTUR), pretože zložka environmentálna bola doplnená aj o zložky smerujúce na výchovu a vzdelávanie k TUR, t. j. pilierom ekonomickým a sociálnym.

Z uvedeného akčného plánu TUR na roky 2005 - 2010 pre oblasť školstva a celoživotného vzdelávania vyplývajú nasledovné úlohy, ktoré spolu s inými úlohami akčného plánu vytvárajú komplexný rámec podporujúci trvalo udržateľný rozvoj SR:

1. Dokončenie reformy základného a stredného školstva s dôrazom na reformy obsahu vzdelávania všetkých stupňov

Poznámka: Akčný plán VVTUR bol schválený na porade vedenia Ministerstva školstva Slovenskej republiky dňa 19. 12. 2006. Ministerstvom životného prostredia bol návrh len pripomienkovaný.

¹ Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005 - 2010, schválený uznesením vlády SR č. 574/2005

Ide o jeden zo základných predpokladov zabezpečenia dlhodobej konkurencieschopnosti Slovenska. Prvým krokom je však zabezpečenie potrebnej legislatívy pre takúto premenu. Ide o prijatie nového zákona o výchove a vzdelávaní (školský zákon), ktorý stanoví nové princípy, ciele a podmienky, za ktorých sa výchova a vzdelávanie má uskutočňovať, pôjde o inováciu obsahu, metód a foriem výchovy a vzdelávania. Jedným z opatrení plnenia tohto akčného plánu bolo aj zriadenie poradného orgánu Ministerstva školstva SR a Ministerstva životného prostredia SR – **Komisia pre výchovu a vzdelávanie k TUR v SR** (ďalej len Komisia VVTUR). Tento nadzorný orgán má plniť aktuálne úlohy v oblasti výchovy a vzdelávania k TUR a spolupracovať s Radou vlády SR pre TUR. Okrem toho tento orgán dostal uznesením vlády SR č. 574/2005 splnomocnenie na vypracovanie **Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania vo všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania**, ktorá bola schválená ministrom školstva SR a ministrom životného prostredia SR v júli 2006, a na vypracovanie predkladaného akčného plánu.

2. Dlhodobá vedná a technická politika

V súvislosti s reformou vedy a techniky v SR sa požaduje v rámci **Dlhodobého zámeru vednej a technickej politiky do r. 2015** určiť základné smery pre realizáciu štátnej vednej a technickej politiky v základnom výskume, aplikovanom výskume a experimentálnom vývoji v súlade s princípmi TUR.

3. Zvýšenie kvality a efektívnosti vysokého školstva

V súvislosti s touto úlohou sa zdôrazňuje **významné postavenie vysokých škôl** v kontexte dosahovania cieľov TUR.

4. Celoživotné vzdelávanie na národnej, regionálnej a miestnej úrovni

Koncepcia celoživotného vzdelávania vychádza z materiálu Európskej komisie Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa² a je v súlade so strategickými dokumentmi zameranými na oblasť vzdelávania a zamestnanosti. Jednotlivé ciele koncepcie sú v súlade so základnými princípmi TUR v oblasti celoživotného vzdelávania.

5. Príprava ľudských zdrojov na implementáciu udržateľného rozvoja do rozhodovania štátnych orgánov SR

Implementácia zásad a cieľov udržateľného rozvoja v podmienkach SR vytvára potrebu dlhodobého vzdelávania štátnych zamestnancov na všetkých úrovniach. Systematické vzdelávanie v oblasti TUR by malo byť zamerané na lepšie pochopenie základných dokumentov udržateľného rozvoja v SR, ako aj medzinárodných dokumentov, ktoré ukladajú záväzky SR.

6. Implementovanie základných princípov udržateľného rozvoja do učebných osnov na všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania

Je potrebné, aby sa zabezpečilo implementovanie výučby, filozofie a základných princípov udržateľného rozvoja do učebných osnov všetkých stupňov škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania. Pritom je potrebné zohľadniť dynamický vývoj v oblasti udržateľného rozvoja a flexibilné prispôsobovanie vzdelávania týmto novým podmienkam.

7. Zabezpečenie implementácie Stratégie EHK OSN pre výchovu k udržateľnému rozvoju³ (Stratégia EHK) do vzdelávacieho procesu

Stratégia EHK je príspevkom k Rámcu pre návrh implementačného programu pre Desafťročie výchovy pre udržateľný rozvoj, ktorý prijala organizácia OSN pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO). Stratégia EHK by mala

tiež podporovať implementáciu princípu 10 Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro), Aarhuského dohovoru⁴, cieľov rozvoja Deklarácie Milénia OSN⁵ a dohovoru o Kvalitnej výchove⁶.

Zavedenie Stratégie EHK do vzdelávacieho procesu stanovuje tieto **hlavné ciele**:

- a) zabezpečiť, aby mechanizmus politiky, normatívno-právna báza a organizačné rámce podporovali presadenie VVTUR,
- b) presadiť trvalo udržateľný rozvoj prostredníctvom formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho učenia,
- c) získanie schopnosti pedagógov zakomponovať TUR do svojej výučby,
- d) zabezpečiť dostupnosť vhodných vyučovacích prostriedkov a učebnometodických pomôcok pre VVTUR,
- e) podporovať výskum a vývoj v oblasti VVTUR,
- f) upevňovať spoluprácu v oblasti VVTUR na všetkých úrovniach v rámci regiónu EHK OSN.

Obsah Stratégie EHK, ako záväzok vlády SR k implementácii princípov a cieľov TUR do národných programov vzdelávania, je premietnutý do národnej Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl SR a v celoživotnom vzdelávaní obyvateľstva.

Zo Stratégie EHK vyplývajú v rámci evalvácie a časového plánu tri dôležité fázy implementácie:

Fáza I (do r. 2007): vytvorenie pevného základu na začatie s implementáciou (ide najmä o preskúmanie súčasnej politiky, právnych a organizačných rámcov, finančných mechanizmov a vzdelávacích činností, ako aj odhalenie prekazok a nedostatkov).

Fáza II (do r. 2010): implementácia ustanovení Stratégie EHK by mala byť v plnom prúde, krajiny by mali preskúmať pokrok dosiahnutý pri implementácii ich príslušných národných stratégií a v prípade potreby ich revidovať.

Fáza III (do r. 2015 a ďalej): krajiny by mali dosiahnuť značný pokrok v implementácii výchovy k udržateľnému rozvoju.

Predkladaný akčný plán je v súlade s uvedenými hlavnými cieľmi Stratégie EHK, ktoré sa dotýkajú výchovy a vzdelávania k TUR. Stanovuje nasledovné členenie jednotlivých aktivít:

- A. **Prierezové opatrenia pre Komisiu VVTUR**
- B. **Úlohy v oblasti výchovy a vzdelávania k TUR v regionálnom školstve a v oblasti ďalšieho vzdelávania**
- C. **Úlohy v oblasti prípravy na budúce povolanie na vysokých školách,**

Akčný plán ukladá úlohy orgánom štátnej správy, orgánom regionálnej a miestnej samosprávy a mimovládny organizáciám formuluje odporúčania, ktoré im umožnia zapojiť sa do procesu výchovy a vzdelávania k TUR.

A. PRIEREZOVÉ OPATRENIA PRE KOMISIU VVTUR

1. **Komisia VVTUR**, ktorá je poradným orgánom MŠ SR a MŽP SR, plní koncepčné, kontrolné a koordinačné úlohy pri realizácii a monitorovaní implementácie Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania vo všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania schválenej v júli 2006 na ministerskej úrovni MŠ SR a MŽP SR a akčného plánu VVTUR v SR.

Zodpovedá: Komisia VVTUR,
Spolupráca: MŠ SR, MŽP SR, ostatné dotknuté ÚO ŠS, samospráva, MVO
Termín: priebežne

2. Pre úspešné plnenie úloh v akčnom pláne je potrebné zabezpečiť dostatočné inštitucionálne postavenie komisie VVTUR.

Zodpovedá: MŠ SR, MŽP SR
Spolupráca: Národný koordinátor pre TUR, Rada vlády pre TUR

3. Pre zabezpečenie plnenia úloh v akčnom pláne vytvorí komisia VVTUR pracovné skupiny, do ktorých budú prizývaní nominovaní zástupcovia ostatných gestorov jednotlivých kapitol Agendy 21 a ukazovateľov TUR v SR.

Zodpovedá: Komisia VVTUR,
Spolupráca: MŠ SR, MŽP SR, ostatné dotknuté ÚO ŠS, samospráva, MVO

4. Komisia VVTUR plní tieto ďalšie úlohy:

a) Zabezpečuje rozpracovanie jednotlivých opatrení a aktivít Akčného plánu výchovy a vzdelávania k TUR na celoštátnej, rezortnej, ako aj regionálnej a miestnej úrovni. Komisia VVTUR spolupracuje pri realizácii a priebežnom hodnotení plnenia akčného plánu s inštitúciami v rezorte MŠ SR a MŽP SR, ostatnými dotknutými ÚO ŠS, s orgánmi samosprávy na všetkých stupňoch, vysokými školami, pracoviskami SAV a mimovládnymi neziskovými organizáciami.

b) V dvojiročných cykloch hodnotí a monitoruje pomocou vytvorených pracovných skupín plnenie aktivít Akčného plánu VVTUR.

c) Rozpracúva pomocou pracovných skupín akčný plán do realizačných krokov na príslušných úrovniach.

d) Zabezpečuje zohľadnenie Akčného plánu VVTUR pri tvorbe a realizácii ostatných miestnych, regionálnych, národných a nadnárodných programov a programov zahraničnej spolupráce v oblasti VVTUR.

e) Monitoruje stav informačného systému pre implementáciu TUR a jeho využívanie na všetkých stupňoch škôl SR, ako aj v celoživotnom vzdelávaní obyvateľstva, a predkladá návrhy na jeho zlepšenie.

f) Monitoruje stav a odbornú úroveň programov a závažných programov pre TUR v SR.

g) Organizuje pravidelné konferencie k VVTUR v nadväznosti na národné konferencie environmentálneho vzdelávania a výchovy, ako verejné prezentácie a spätnú väzbu plnenia aktivít Akčného plánu VVTUR.

h) Vypracuje návrh postupu, ktorým sa bude monitorovať a hodnotiť úspešnosť napredovania, vrátane vypracovania relevantného súboru indikátorov (kvalitatívnych aj kvantitatívnych).

i) Úzko spolupracuje s národným koordinátorom pre TUR v SR a Radou vlády SR pre TUR prostredníctvom svojich zástupcov v Rade.

Zodpovedá: Komisia VVTUR
Spolupráca: MŠ SR, MŽP SR, ostatné dotknuté ÚO ŠS, národný koordinátor pre TUR v SR, Rada vlády pre TUR, samospráva, SAV, MVO
Termín: trvale

B. ÚLOHY V OBLASTI VÝCHOVY A VZDELÁVANIA K TUR V REGIONÁLNO M ŠKOLSTVE A V OBLASTI ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA

Teoretický model implementácie TUR do predškolských zariadení, základných a stredných škôl vychádza z tejto schematickej paradigmy:

Model vychádza zo Stratégie EHK OSN pre výchovu k TUR, z ktorej vyplýva potreba vypracovania rámcovej národnej stratégie. Vypracovaná koncepcia je súčasťou

² Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa (Brusel, november 2000)
³ Stratégia EHK OSN pre výchovu k trvalo udržateľnému rozvoju bola prijatá na stretnutí ministrov školstva a životného prostredia členských krajín EHK OSN vo Vlniuse 17. - 18. marca 2005. Mandát na vytvorenie stratégie vychádza z vyhlásenia ministrov životného prostredia predneseného EHK OSN na piatom zasadnutí Konferencie Životné prostredie pre Európu (Kyjev, máj, 2003).
⁴ Dohovor EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a práve na spravodlivosť v záležitostiach životného prostredia (Aarhus, 1998).
⁵ Deklarácia Milénia OSN, generálne zhromaždenie, 8. plenárne zasadnutie, 2000.
⁶ Spoločné komuniké ministrov školstva, 32. generálna konferencia UNESCO, 2003.

strategických dokumentov, ako aj jej akčný plán, ktorý obsahuje opatrenia zoskupené do príbuzných úloh. Pre ich plnenie a realizáciu je ustanovená pracovná skupina environmentálnej komisie pri MŠ SR a MŽP SR. Ciele implementácie budú zabezpečené týmto spôsobom:

- zvýšenie poznatkovej úrovne v oblasti TUR poskytnú globálne a regionálne databázy včlenené do učebných osnov v základných a stredných školách ako súčasť povinného predmetu ekológia tak na všeobecných, ako aj na odborných školách,

- inovované nadpredmetové osnovy environmentálneho minima budú rozšírené o ekonomický aspekt, sociálny aspekt a o regionálnu dimenziu,

- lokálna problematika bude podporená výsledkami projektového vyučovania, integráciou prieskumu a výskumu pedagogických pracovníkov VŠ, stredoškolskou odbornou činnosťou, spoluprácou s vedeckými, odbornými pracoviskami, územnoplánovacou dokumentáciou,

- povinnosťou učiteľa predmetov, týkajúcich sa lokálnej problematiky TUR, bude rozširovanie databázy s podielom práce žiakov, študentov ako súčasť riešených projektov a vypracovávanie regionálnych materiálov k učebniciam,

- z dôvodu veľkého časového zaťaženia žiakov nebude vyčleňovaný pre TUR osobitný predmet,

- obsah regionálnej problematiky bude realizovaný konzultáciami s využitím internetu.

K tematickým celkom budú vypracované študijné materiály, učebnice, pracovné listy a zabezpečený informačný systém TUR. Integrácia a interdisciplinarita, nadpredmetovosť a holistický prístup bude zabezpečovaný alternatívnymi formami (projektovým vyučovaním, výučbovými programami za využitia výpočtovej techniky). V súčasných podmienkach preplneného obsahu a rozsahu denného vyučovania nie je zatiaľ k dispozícii potrebná časová rezerva na alternatívne formy. Čas sa získa využitím moderných médií, využitím a možnosťami IKT, možnosťou blokových sústredení, efektívnym využitím centier a stredísk rezortov MŠ SR, MŽP SR (strediská environmentálnej výchovy, centrá voľného času, centrá MVO).

V uvedených strediskách bude výchova a vzdelávanie k TUR zabezpečované profesionálnymi odborníkmi. Ráta sa s možnosťou ich využitia ako stáleho konzultačného strediska pre alternatívne formy školskej a mimoškolskej výchovy. Výber alternatívnej formy povinného zostavenia programu školy pre TUR bude v kompetencii riaditeľa školy. V spolupráci s učiteľmi, so školskou radou a rodičmi zohľadní už realizované školské aktivity v oblasti ENV, environmentálneho zdravia a v rôznych projektoch. Programy výchovy a vzdelávania k TUR budú podliehať opONENTÚRE odborníkov, budú monitorované a kontrolované pracovnou skupinou Komisie VVTUR a transparentne uvádzané v informačnom systéme výchovy a vzdelávania k TUR. Motiváciou bude vyhodnocovanie a finančná podpora úspešne prebiehajúcich programov s možnosťou grantovej podpory.

Implementácia výchovy a vzdelávania k TUR bude monitorovaná, v dvojročných cykloch vyhodnocovaná s možnosťou využitia jej výsledkov ako spätnej väzby pri realizácii dynamického modelu národného programu výchovy a vzdelávania k TUR v SR.

Pre oblasť regionálneho školstva a ďalšieho vzdelávania je potrebné:

a) Zaisťiť legislatívne podmienky pre prácu koordinátora ENV (výchovy a vzdelávania k TUR) pre predškolské zariadenia, základné a stredné školy v SR a následne jeho činnosť na školách.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: KŠÚ, ŠPÚ, MPC, riaditelia škôl

Termín: september 2008

b) Pri príprave štátneho rozpočtu zapracovať príslušnými ministerstvami (MŠ SR a MŽP SR) a ústrednými orgánmi štátnej správy výdavky potrebné na výchovu a vzdelávanie k TUR. Obdobne sa odporúča pokračovať aj na nižších stupňoch riadenia a tiež riaditeľom škôl SR plánovať neinvestičné a investičné prostriedky na výchovu a vzdelávanie k TUR. V súlade s návrhom prihliadať na pridelenie prostriedkov nevládnym neziskovým organizáciám.

Zodpovedá: MŠ SR, MŽP SR

Spolupráca: Ministerstvo financií SR, MVO

Termín: každoročne

c) Vyhľadávať, sprostredkovať a využívať pri financovaní aktivít akčného plánu a koncepcie možnú spoluprácu s podporou zahraničných zdrojov vrátane štrukturálnych fondov, najmä ESF, pri plnení úloh akčného plánu vyplývajúcich z medzinárodných dohôd, spolupracovať s ministerstvom financií na vytvorení potrebných podmienok.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: Ministerstvo financií SR, MŽP SR

Termín: trvale

d) Pripraviť podmienky pre realizáciu projektov podporovaných zo zdrojov EÚ (štrukturálne fondy, najmä Európsky sociálny fond) zameraných na výchovu a vzdelávanie k TUR.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: MŽP SR

Termín: trvale

e) Zvýšiť podiel programov rozličných pracovných oblastí vzdelávania a osvetu k TUR v spolupráci s OSN.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: Ministerstvo zahraničných vecí, MŽP SR, Slovenská komisia pre UNESCO

Termín: trvale

f) Vytvoríť podmienky pre zavedenie princípov a cieľov TUR do riadenia a prevádzky škôl a školských zariadení.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: MŽP SR, SAŽP, samospráva, MVO

Termín: trvale

Ďalšie aktivity akčného plánu, vyplývajúce z Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania vo všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme ďalšieho vzdelávania.

1. Opatrenie: **Určenie základných princípov TUR pre všetky typy, stupne škôl.**

Aktivity:

- Vyčlenenie obsahu a rozsahu diferencovanej databázy poznatkov pre implementáciu TUR do formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho učenia

Zodpovedá: MŠ SR, MŽP SR

Spolupráca: ostatné dotknuté ÚO ŠS, ŠPÚ, VŠ a SAV, MVO

Termín: august 2008

2. Opatrenie: **Vypracovanie programov a učebných osnov k výchove a vzdelávaniu k TUR pre predškolské zariadenia, základné školy a stredné školy, prípadne základné umelecké školy a školské zariadenia.**

Aktivity:

- Vypracovanie a inovácia programov a učebných osnov, dopracovanie environmentálneho minima o ekonomický, sociálny aspekt a dopracovanie regionálnych aspektov v holistickom prepojení TUR.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: ŠPÚ, MŽP SR, MVO

Termín: august 2008

3. Opatrenie: **Doplnenie a aktualizácia učebníc o problematiku výchovy TUR v zmysle inovovaných učebných osnov.**

Aktivity:

- Vypracovanie nových učebníc doplnených o aspekt výchovy k TUR, inovácia environmentálnej výchovy diferencovane pre všetky druhy a typy škôl, doplnenie edukačných materiálov s využitím moderných informačných technológií.

- Využitie a podpora netradičných foriem vo výchovno-vzdelávacom procese (napr. projektové vyučovanie s prepojením na informačné technológie, internet).

- Vytvorenie podmienok pre informačný systém edukácie v TUR s využitím programov lokálnej a regionálnej poznatkovej databázy.

Zodpovedá: MŠ SR, ŠVS

Spolupráca: VŠ, ŠPÚ, MŽP SR, samospráva, riaditelia škôl, MVO

Termín: trvale

4. Opatrenie: **Vypracovanie didaktických postupov transformácie vyučovacieho procesu, stanovenie možností využitia alternatívnych foriem**

Aktivity:

- Vypracovanie a realizácia didaktických postupov, stupňov, foriem edukácie s využitím moderných princípov, alternatívnych možností (napr. experiment, terénne práce, projektové vyučovanie, výukové programy podporované počítačom, blokové vyučovanie) pre potreby výchovy a vzdelávania k TUR pre všetkých druhov a typov škôl.

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: ŠPÚ, VŠ a SAV, MŽP SR, MVO

Termín: december 2008

5. Opatrenie: **Využitie moderných informačných technológií za účelom zefektívnenia vyučovacieho procesu, sprístupnenie a používanie informačných systémov vytvorených v rezortoch MŠ SR, MŽP SR (SAŽP), MZ SR a iných informačných portálov.**

Aktivity:

- Intenzívne využívanie internetu na školách, vytvorenie školských sietí.

- Získavanie schopností u pedagógov pracovať s modernými informačnými médiami.

- Zabezpečenie dostupnosti vhodných vyučovacích prostriedkov a učebno – metodických pomôcok pre výchovu a vzdelávanie TUR.

- Zabezpečenie tvorby a distribúcie edukačných materiálov a programov v oblasti TUR v spolupráci s informačným systémom MŽP SR, MZ SR.

- Vytvorenie elektronických knižníc na všetkých druhoch a typoch škôl a zabezpečenie ich využívania žiakmi (využitie pracovných listov, metodických pokynov, videotéky filmov s možnosťou samoštúdia v oblasti edukácie k TUR).

Zodpovedá: MŠ SR

Spolupráca: MŽP SR, MZ SR, ŠPÚ, MPC, strediská environmentálnej výchovy, MVO

Termín: priebežne

6. Opatrenie: **Vzdelávanie učiteľov, koordinátorov výchovy a vzdelávania k TUR prostredníctvom ich ďalšieho vzdelávania**

Aktivity:

- Zabezpečenie ďalšieho vzdelávania učiteľov, riadiacich pracovníkov a koordinátorov k TUR formou krátkodobých školení, kurzov v oblasti TUR pomocou tradičných a alternatívnych foriem.

- Umožnenie akreditovaného vzdelávania formou ďalšieho vzdelávania v oblasti TUR.

- Zabezpečenie ďalšieho vzdelávania prostredníctvom vzdelávacích aktivít akreditovaných ministerstvom školstva.

- Umožnenie využívať informačný systém vzdelávania

k TUR (elektronické knižnice, internet, elearning).

Zodpovedá: MŠ SR,

Spolupráca: MPC, ŠPÚ, VŠ, riaditelia škôl, MVO

Termín: trvale

7. Opatrenie: **Transformácia, efektívne využitie stredísk environmentálnej výchovy SAŽP, MVO a centier voľného času.**

Aktivity:

- Využitie stredísk environmentálnej výchovy MŽP SR, centier voľného času MŠ SR, centier environmentálneho vzdelávania mimovládnych organizácií pre školskú a mimoškolskú výchovu a vzdelávanie v oblasti TUR.

- Umožnenie realizácie mimoškolských aktivít v oblasti TUR pre všetky druhy a typy škôl formou súťaží, blokového a projektového vyučovania.

- Poskytovanie celoročných konzultácií pre učiteľov, koordinátorov TUR.

- Vytvorenie finančných, legislatívnych, personálnych predpokladov pre integrované využívanie stredísk EV, CVČ, environmentálnych stredísk MVO.

Zodpovedá: MŠ SR, MŽP SR

Spolupráca: MVO, MPC, riaditelia škôl

Termín: trvale

8. Opatrenie: **Zabezpečiť spoluprácu VŠ, pracovísk SAV, rezortných výskumných ústavov (ŠPÚ, SAŽP) pre prípravu programov pre výchovu a vzdelávanie k TUR.**

Aktivity:

- Využitie výskumných projektov a programov realizovaných organizáciami, inštitúciami v rámci formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho vzdelávania, vytvorenie spolupráce organizácií v rezorte školstva a životného prostredia za účelom skvalitnenia ponuky odborných materiálov pre výchovu a vzdelávanie v oblasti TUR.

- Legislatívne a organizačne zabezpečiť spoluprácu predškolských zariadení, základných a stredných škôl s vysokými školami, štátnou správou, verejnou správou, samosprávami a MVO (zabezpečiť tok informácií, vytvorenie informačného systému a jeho manažment pre účastníkov implementácie akčného plánu).

Zodpovedá: MŠ SR, MŽP SR

Spolupráca: ostatné dotknuté ÚO ŠS, VŠ, KŠÚ, samospráva, riaditelia škôl, MVO

Termín: priebežne

V oblasti ďalšieho vzdelávania je ďalej potrebné:

1. Zabezpečovať odborné environmentálne vzdelávanie zamestnancov štátnej správy, verejnej správy a samosprávy doplnené zložkami smerujúcimi k VVTUR.

Zodpovedá: MŽP SR a zodpovedné rezorty

Spolupráca: VŠ, SAV, ZMOS, ÚM SR

Termín: priebežne

2. Vykonávať školiacu a prednáškovú činnosť, zameranú na environmentálnu legislatívu a problematiku životného prostredia a VVTUR pre odbornú, priemyselnú a podnikovú sféru.

Zodpovedá: MŽP SR

Spolupráca: VŠ, samospráva, zodpovedné rezorty, zamestnávateľské zväzy, profesné asociácie a komory

Termín: priebežne

3. Vykonávať environmentálnu osvetu pre širokú laickú verejnosť.

Zodpovedá: MŽP SR

Spolupráca: MŠ SR, ostatné dotknuté ÚO ŠS, VŠ, MVO

Termín: priebežne

4. Zabezpečovať spoluprácu príslušných rezortov pri tvorbe a aktualizácii koncepčných a vecných dokumentov, týkajúcich sa environmentálnej výchovy a vzdelávania doplnené o TUR.

Zodpovedá: MŽP SR, MŠ SR

Spolupráca: VŠ, PRO príslušných zodpovedných rezortov, samospráva, MVO

Termín: priebežne

5. Zabezpečovať manažment informačného systému k implementácii TUR do školskej výchovy a celoživotného vzdelávania obyvateľstva.

Zodpovedá: MŽP SR, MŠ SR

Spolupráca: VŠ, PRO, ostatné dotknuté ÚO ŠS, národný koordinátor pre TUR v SR, Rada vlády pre TUR, samospráva, SAV, MVO

Termín: priebežne

6. Vytvárať podmienky na získavanie prostriedkov z národných, medzinárodných a iných zdrojov pre subjekty pôsobiace v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania a VVTUR a jeho propagácie a osvetu.

Zodpovedá: MŽP SR, MŠ SR

Spolupráca: ostatné dotknuté ÚO ŠS

Termín: priebežne

7. Posilniť kooperáciu pri vytváraní a využívaní informačných zdrojov o environmentálnej výchove a vzdelávaní a VVTUR.

Zodpovedá: MŽP SR, MŠ SR

Spolupráca: VŠ, PRO, ostatné dotknuté ÚO ŠS, národný koordinátor pre TUR v SR, Rada vlády pre TUR, samospráva, SAV, MVO

Termín: priebežne

C. ÚLOHY V OBLASTI VYSOKÝCH ŠKÔL NA SLOVENSKU

Z aspektu výchovy a vzdelávania k udržateľnému rozvoju majú vysoké školy dominantné postavenie v príprave odborných, vedeckých a pedagogických pracovníkov.

Jednotlivé navrhované opatrenia sú rozdelené do navrhovaných fáz implementácie Stratégie EHK na r. 2005 až 2015. V návrhoch opatrení v rámci I. fázy sa plne rešpektujú očakávané konferencie ministrov, na ktorých sa plánuje rokovať aj o problematike výchovy a vzdelávania k TUR (napr. **Európska konferencia ministrov zodpovedných za vzdelávanie na vysokých školách** – Londýn, máj 2007; **ministerská konferencia Životné prostredie pre Európu** Belehrad, október 2007 a ďalšie)

a) **Inštitucionálne kapacity pre zabezpečenie implementácie Stratégie EHK v rámci vysokých škôl na Slovensku** – cieľom je dobudovanie potrebných inštitucionálnych kapacít pre plnenie stanovených a opatrení a zabezpečenie koordinácie plnenia Stratégie EHK s ďalšími súvisiacimi medzinárodnými záväzkami SR.

b) **Výchova a vzdelávanie** – cieľom je vypracovať kritériá pre skvalitnenie výchovy a vzdelávania k TUR a integrovanie tejto problematiky do predmetov všetkých študijných odborov s využitím inovatívnych metód výučby na všetkých stupňoch vysokoškolského štúdia.

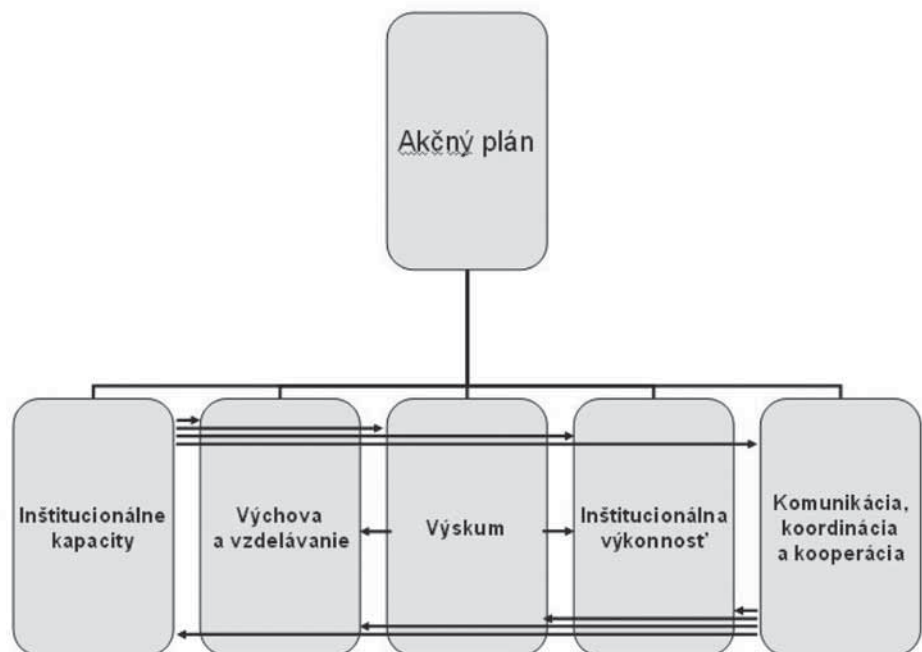
c) **Výskum** – pôjde predovšetkým o posilnenie vzájomnej spolupráce univerzít a ďalších vysokoškolských inštitúcií, ústavov SAV a ďalších výskumných ústavov v rámci Slovenska a posilnenie medzinárodnej spolupráce v rámci úloh zameraných na rozvoj nových didaktických metód a prístupom k VVTUR.

d) **Inštitucionálna výkonnosť** – cieľom je posilniť partnerskú spoluprácu medzi všetkými zainteresovanými subjektmi v rámci vysokých škôl (s dôrazom na zapojenie študentov) a zlepšiť ich riadenie a prevádzku. Vysoké školy sa usilujú vypracovať taký manažment riadenia svojich organizácií (a súvisiacich zariadení), aby sa stali „trvalo udržateľnými univerzitami /vysokými školami“ (pozri princípy Lüneburgskej deklarácie a ďalších iniciatív asociácií vysokých škôl).

e) **Komunikácia, koordinácia a kooperácia**, ktorá sa bude sa realizovať v dvoch hlavných oblastiach:

1. **Vzájomná spolupráca vysokých škôl s ďalšími typmi škôl a inštitúcií v SR zabezpečujúcimi celoživotné vzdelávanie** – cieľom je vzájomne si odovzdávať najlepšie dosiahnuté praktické skúsenosti, pomoc vysokých škôl pri zavádzaní „zelených – trvalo udržateľných“ škôl, organizovanie letných škôl pre učiteľov základných a stredných škôl („rekvalifikácia“ učiteľov), spolupráca na príprave učebníc, učebných materiálov, prípadových štúdií a pod. Dôležitou úlohou bude vytvorenie „portálu – informačnej siete“ s informáciami o výchove a vzdelávaní k TUR, o pozitívnych výsledkoch „zelených vysokých škôl“, vyššie zapojenie slovenských vysokých škôl do medzinárodných sietí /asociácií podporujúcich TUR, účinnejšia spolupráca s ďalšími subjektmi (výskumné a vývojové inštitúcie, MVO a pod.)

Akčný plán pre vysoké školy je rozdelený do piatich hlavných pilierov (subplánov)

2. Posilnenie partnerskej spolupráce s miestnou komunitou/regiónom – cieľom je postupne rozšíriť spoluprácu vysokých škôl s miestnou komunitou, miestnymi podnikateľmi a ďalšími subjektmi a podieľať sa na komunitných/regiónálnych projektoch podporujúcich TUR a zavádzajúcich Miestnu Agendu 21.

Etapa I (do roku 2007):

a) Inštitucionálne kapacity:

1. Vypracovať správu o súčasnom stave inštitucionálneho zabezpečenia VVTUR a zavádzania princípov TUR do manažmentu slovenských univerzít a ďalších vysokých škôl, ústavov SAV a externých vzdelávacích inštitúcií. Túto správu ako iniciatívny materiál pripraví k termínu konferencie ministrov zodpovedných za vysoké školstvo v krajinách zúčastňujúcich sa na bolonskom procese (plánovaný termín a miesto rokovania: Londýn, máj 2007)

2. Vytvoríť skupinu združujúcu vysoké školy – napr. ako poradný orgán Slovenskej rektorskej konferencie pre VVTUR, ktorá by slúžila ako orgán komunikácie smerom ku školám.

3. Vytvoríť v rámci nadrezortnej Komisie pre VVTUR poradnú skupinu pre vysoké školy pre oblasť výchovy a vzdelávania k TUR a zavádzania princípov TUR do manažmentu vysokých škôl (vytváranie tzv. trvalo udržateľných, resp. „zelených“ vysokých škôl), v ktorej by boli delegovaní zástupcovia verejných, súkromných a štátnych vysokých škôl z radov učiteľov a študentov. *Poradná skupina by pracovala predovšetkým formou internetovej konferencie a poskytovala by pre potreby MŠ SR aktuálne informácie.*

4. Vypracovať návrh finančných mechanizmov. Jednou z prvých úloh by malo byť pripravenie národného projektu pre plnenie kľúčových úloh akčného plánu. (*pozn. Návrh finančného mechanizmu by už mohol byť súčasťou akčného plánu. Z tohto hľadiska by bolo vhodné so zástupcami SEI dohodnúť perspektívu národného projektu priamo zadaného ministerstvom školstva.*)

5. Identifikovať strategické dokumenty, právne predpisy a vzdelávacie aktivity týkajúce sa vysokých škôl, do ktorých je potrebné premietnuť požiadavky Stratégie EHK a akčného plánu. V tomto bode sa zároveň identifikujú predpokladané /očakávané bariéry a riziká, ktoré je možné predpokladať v procese implementácie požiadaviek Stratégie EHK a pripraví sa návrhy opatrení na ich elimináciu.

b) Výchova a vzdelávanie

1. Vypracovať kritériá pre skvalitnenie výchovy a vzdelávania k TUR v rámci vysokoškolského štúdia.

2. Vypracovať návrh postupu, ktorým sa bude hodnotiť úspešnosť napredovania a spolu s postupom vypracovať relevantný súbor indikátorov (kvalitatívnych aj kvantitatívnych), relevantný pre vysokoškolské štúdium.

c) Výskum

1. Posilniť vedecký výskum a vývoj v oblasti TUR. Tento výskum orientovať do dvoch častí:

Výskumná činnosť vysokých škôl a ústavov SAV v súlade s prioritami prechodu spoločnosti k TUR.

Pedagogický/metodický výskum zameraný na výchovu a vzdelávanie k TUR v daných disciplínach, ktorý sa premietne do piliera výchovy a vzdelávania nielen na vysokých školách, ale v rámci všetkých oblastí celoživotného vzdelávania.

d) Inštitucionálna výkonnosť

1. Posilniť partnerskú spoluprácu medzi všetkými zainteresovanými subjektmi v rámci vysokých škôl.

2. Pripraviť a realizovať pilotné projekty Trvalo udržateľné vysoké školy na vybraných vysokých školách,

s cieľom dosiahnuť vyššiu environmentálnu a sociálnu výkonnosť.

e) Komunikácia, koordinácia a kooperácia

1. Identifikovať významné subjekty zainteresované do implementácie Stratégie EHK a vzájomne zosúladiť navrhované opatrenia v rámci všetkých typov škôl a externých vzdelávacích inštitúcií, resp. v rámci celoživotného vzdelávania.

2. Vytvoríť podľa potreby (pre formálne, neformálne a informálne formy vzdelávania) spoločné prierezové ad hoc pracovné skupiny (z domácich a zahraničných odborníkov) zamerané na rozpracovanie a sledovanie procesu plnenia jednotlivých úloh vyplývajúcich z požiadaviek implementácie Stratégie EHK v podmienkach vysokých škôl.

3. Posilniť informálne formy učenia (napr. úpravou programovej skladby vo verejnoprávných médiách a jej rozšírením o vzdelávacie programy z problematiky výchovy a vzdelávania k TUR).

4. Rozšíriť spoluprácu vysokých škôl s miestnou komunitou, miestnymi podnikateľmi a ďalšími subjektmi s cieľom spolupráce na komunitných/regiónálnych projektoch podporujúcich TUR a zavádzajúcich Miestnu Agendu 21.

Zodpovedný za úlohy v rámci I. etapy: MŠ SR

Spolupráca: rektori VŠ, dekanı fakúlt, SRK, študentské stavovské organizácie, ústavy SAV a ďalšie externé vzdelávacie organizácie, samospráva

Termín: jún, 2007 (vybrané úlohy dôležité pre ministerskú konferenciu v Londýne sa budú realizovať v termíne do marca/apríla 2007)

Etapa II (do roku 2010):

a) Inštitucionálne kapacity:

1. Vypracovať návrh opatrení pre III. etapu

2. Postupne vytvárať Rady pre trvalo udržateľnú univerzitu /vysokú školu v rámci všetkých vysokých škôl.

b) Výchova a vzdelávanie

1) Posilniť a rozšíriť interdisciplinárne/prierezové formy vysokoškolského štúdia a vo zvýšenej miere podporovať integrovanie problematiky TUR do relevantných predmetov.

2) Postupne zaviesť výučbu problematiky TUR na všetky slovenské vysoké školy a externé vzdelávacie inštitúcie doktorandského štúdia. Povinne v 1. stupni zaviesť samostatný predmet venovaný tejto problematike alebo túto problematiku integrovať do vybraných predmetov študijného programu.

3) V rámci nových, ako aj všetkých priebežných akreditácií študijných odborov požadovať zahrnutie (integrovanie) problematiky TUR aspoň v rámci jedného predmetu v rámci všetkých stupňov vysokoškolského štúdia

c) Výskum

1. Vytvoríť databázu vedeckých, výskumných a technických projektov (domácich a zahraničných) z problematiky TUR súvisiacich s implementáciou Stratégie EHK a vyhodnotí ich výsledky z hľadiska potrieb VVTUR.

2. Zaviesť ocenenie pre študentov / študentské organizácie / študentských vedeckých iniciatív pri podpore TUR, zaviesť cenu za najlepšiu učebnicu venovanú problematike TUR, resp. problematike súvisiacej a podporujúcej TUR a cenu za najlepšiu bakalársku / diplomovú / dizertačnú prácu venovanú problematike TUR.

d) Inštitucionálna výkonnosť

1. Zvýšiť počet slovenských vysokých škôl zapojených do programu COPERNICUS CAMPUS, ktorý predstavuje sieť európskych univerzít, s cieľom odovzdať si poznatky a skúsenosti v oblasti TUR. V súčasnosti

už viac ako 320 univerzít a ďalších vysokých škôl z 38 krajín podpísalo COPERNICUS Chartu pre TUR (z tohto sú iba 3 univerzity zo Slovenska).

2. Postupne rozšíriť a zavádzať projekt Trvalo udržateľné univerzity na ďalšie vysoké školy. Zavádzať systémy environmentálneho manažérstva na vysokých školách a pravidelne vykonávať environmentálne audity.

3. Rozšíriť zoznam indikátorov na monitorovanie, napr. aj o výpočet „ekologickej stopy“ pre každú vysokú školu.

4. Zaviesť ocenenie Zelená univerzita/vysoká škola pre univerzity alebo iné vysoké školy, ktoré efektívne zavádzajú proaktívne a inovatívne postupy pri VVTUR, ako aj pri praktickom uplatňovaní princípov TUR v manažmente univerzity/vysoké školy (minimalizácia odpadov, separácia odpadov, racionálne systémy dopravy, zverejňovanie environmentálnych informácií o vysokej škole a pod.) – vypracovanie Miestnej Agendy 21.

5. Preskúmať dosiahnutý pokrok pomocou stanoveného postupu a navrhovaných indikátorov, v prípade potreby aktualizovať alebo upraviť opatrenia a postupy v akčnom pláne.

e) Komunikácia, koordinácia a kooperácia

1. Vybudovať a technicky zabezpečiť fungujúcu sieť vysokoškolských pracovísk, ústavov SAV a ďalších externých vzdelávacích inštitúcií, s cieľom podporiť výmenu vedeckých poznatkov, dobrých skúseností z problematiky TUR, a to v oblasti výučby, výskumu a vývoja a posilnenia interdisciplinárneho prístupu pri inovácii doterajších a zavádzaní nových predmetov orientovaných na TUR a pri zavádzaní princípov TUR do manažmentu vysokých škôl.

2. Spolupracovať na projektoch rozširovania siete trvalo udržateľných stredných a základných škôl.

3. Ďalej rozširovať spoluprácu vysokých škôl s miestnou komunitou, miestnymi podnikateľmi a ďalšími subjektmi.

4. Zorganizovať medzinárodnú konferenciu venovanú implementácii Stratégie EHK vo výchove a k TUR na vysokých školách, ústavov SAV a ďalších externých vzdelávacích inštitúcií a vedeckému výskumu v oblasti TUR.

Zodpovedný za úlohy v rámci II. etapy: MŠ SR

Spolupráca: rektori VŠ, dekanı fakúlt, SRK, študentské stavovské organizácie, ústavy SAV a ďalšie externé vzdelávacie organizácie, samospráva

Termín: do roku 2010

Etapa III (do roku 2015):

1. Dosiahnuť významný pokrok v implementácii výchovy a vzdelávania k TUR v podmienkach vysokých škôl a všetkých externých vzdelávacích inštitúcií.

2. Preskúmať dosiahnutý pokrok pomocou stanoveného postupu a navrhovaných indikátorov, v prípade potreby aktualizovať alebo upraviť opatrenia a postupy v akčnom pláne.

Zodpovedný za úlohy v rámci III. etapy: MŠ SR

Spolupráca: rektori VŠ, dekanı fakúlt, SRK, študentské stavovské organizácie, ústavy SAV

Termín: do roku 2015

Doplnenie – návrh spoločných trvalých úloh:

1. V rámci grantovej agentúry KEGA priebežne radovať témy súvisiace so zavedením výučby problematiky trvalo udržateľného rozvoja na všetkých stupňoch škôl.

2. V rámci VEGA projektov, ako aj v rámci projektov APVV podporovať projekty, ktoré riešia interdisciplinárne vedecké témy v rámci problematiky trvalo udržateľného rozvoja.

PRÍLOHY K ČLÁNKOM

Výchova a vzdelávanie k TUR na slovenských vysokých školách
(príloha k článku na s. 14 - 15)

Tabuľka 1: Príklady zavádzania predmetov zameraných na trvalo udržateľný rozvoj (TUR) na vybraných fakultách slovenských vysokých škôl (podľa výsledkov pilotného prieskumu realizovaného v novembri 2006 a doplneného v júli 2007)

Názov vysokej školy a fakulty	Spôsob zavádzania výučby k trvalo udržateľnému rozvoju do študijných programov	Zapojenie do medzinárodných sietí TUR*
Technická univerzita vo Zvolene Fakulta ekológie a environmentalistiky	Výučba TUR je integrovaná od r. 1993 do viacerých predmetov (napr. urbánny ekosystém, územné plánovanie, tvorba krajiny, environmentálna výchova a pod.), v rámci samostatného predmetu TUR prebieha od r. 2000.	TU vo Zvolene je zapojená do programu Baltic University Programme.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva	Výučba TUR prebieha od r. 1995 a je prevažne integrovaná do odborných predmetov (napr. Sustainable Water Management, krajinné inžinierstvo a právo, ekologické aspekty vodného hospodárstva, obnova zelene vidieckeho sídla, krajinné plánovanie, predmety ateliérovej tvorby, zakladanie a údržba zelene, zásady lesného hospodárstva a ďalšie).	SPU v Nitre je signatárom programu Baltic University Programme (1991). Na univerzite je národné centrum tohto programu.
Univerzita Komenského v Bratislave Prírodovedecká fakulta	Výučba TUR je už od r. 1993 integrovaná v rámci predmetov zameraných na ochranu prírody a krajiny, krajinné plánovanie, environmentálne plánovanie, posudzovanie vplyvov na životné prostredie, obec a životné prostredie, environmentálna výchova atď. Prednáša sa aj v samostatných predmetoch, a to TUR a jeho regionálna dimenzia (od r. 2001) a TUR – od teórie k praxi (od r. 2005).	UK v Bratislave je zapojená do programu Baltic University Programme a je signatárom siete COPERNICUS.
Fakulta sociálnych a ekonomických vied	Výučba TUR prebieha od r. 2003 napr. v rámci predmetov globalizácia a globálne problémy a humánna ekológia. Od r. 2006 bol do študijného programu verejná politika zaradený povinne voliteľný predmet TUR – multikriteriálna integrácia. Kompetencie prospešné pre TUR posilňujú predmety sociologické aspekty verejnej politiky, sociálna politika, tvorba legislatívy vo verejnej správe, politika zdravotnej starostlivosti, migrácia a verejná politika, občianska politika a verejná sféra a ďalšie.	
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta prírodných vied	TUR sa prednáša od vzniku katedry ekológie a environmentalistiky (od 1994), a to v samostatnom predmete ekologické hľadiská TUR Zeme. Je tiež integrovaná do ďalších odborných predmetov zameraných na environmentálnu výchovu, krajinné plánovanie, posudzovanie vplyvov na životné prostredie, ochranu prírody a krajiny a pod.	UKF v Nitre je zapojená do programu Baltic University Programme a je signatárom siete COPERNICUS
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Fakulta prírodných vied	Výučba TUR bola od r. 1996 integrovaná do predmetov v rámci študijného programu environmentálna výchova a postupne aj do ďalších študijných programov, napr. environmentálne manažérstvo výchovných zariadení, environmentálna politika v organizáciách. Do výučby je zaradený samostatný predmet venovaný TUR. Problematika TUR je súčasťou ďalších predmetov, napr. globálne problémy, ekosozológia, rozvoj vidieckej krajiny, systémový manažment, environmentálny manažment škôl a didaktika.	
Slovenská technická univerzita v Bratislave Fakulta architektúry	Výučba TUR je integrovaná do viacerých predmetov (napr. priestorové plánovanie, strategické plánovanie, krajinné plánovanie, environmentálne plánovanie a iné) a prednáša sa od r. 1994. Ešte dôslednejšie bola zaradená do nových akreditovaných študijných programoch, ktoré sa na fakulte zaviedli od r. šk. r. 2004/2005.	STU v Bratislave je zapojená do programu Baltic University Programme a je signatárom siete COPERNICUS
Materiálovo-technologická fakulta v Trnave	TUR sa prednáša od r. 1996, a to v rámci predmetov technika životného prostredia a základy environmentalistiky. Dôležitou súčasťou sú nástroje environmentálnej politiky a proenvironmentálne orientovaného manažérstva.	
Technická univerzita v Košiciach Strojnícka fakulta	Problematika TUR sa prednáša od r. 1966, a to v rámci samostatného predmetu TUR a zároveň je integrovaná do ďalších predmetov ako napr. ekologizácia výrobkov a výroby, systémy environmentálneho manažérstva, projektovanie environmentálnych výrob, posudzovanie vplyvov na životné prostredie a ďalšie.	
Žilinská univerzita v Žiline Stavebná fakulta	Výučba TUR je od r. 2004 integrovaná do viacerých predmetov, napr. do predmetu ochrana a tvorba životného prostredia, priestorové plánovanie, krajinná ekológia a posudzovanie vplyvov na životné prostredie.	
Katolícka univerzita v Ružomberku Pedagogická fakulta	Výučba TUR prebieha od založenia univerzity, t. j. od r. 2000. Je integrovaná do viacerých predmetov (napr. geografické problémy životného prostredia, geoekológia a environmentalistika, environmentálne problémy strednej Európy, environmentálna výchova, ekológia, didaktika a ďalšie).	
Prešovská univerzita v Prešove Fakulta humanitných a prírodných vied	Výučba TUR prebieha od r. 1996 na vybraných učiteľských programoch, od r. 1999 na doktorandskom štúdiu v rámci študijného programu fyzická geografia a geoekológia a od r. 2004 aj na niektorých neučiteľských bakalárskych študijných programoch. TUR bol pôvodne integrovaný do predmetu náuka o krajine, neskôr do predmetu geoekológia a environmentalistika.	

*spracované podľa podkladov prístupných na webových stránkach univerzít

Vysoké školstvo je v procese prechodu spoločnosti k trvalej udržateľnosti kľúčovým hráčom (príloha k článku na s. 16 - 17)

Strategický manuál siete COPERNICUS-CAMPUS pre implementáciu TUR do Európskeho vysokoškolského priestoru

Sieť európskych univerzít COPERNICUS (Cooperation Programme in Europe for Research on Nature and Industry through Coordinated University Studies) bola založená r. 1988 Európskou rektorskou konferenciou. Bola odzovou na Svetový samit Zeme, ktorý sa konal v júni 1992 v Riu de Janeiro. Svojou Univerzitnou chartou za udržateľný rozvoj, podpísanou v r. 1993 predstaviteľmi 281 univerzít z 37 krajín, (pozn.: v súčasnosti je to už viac ako 320 z 38 krajín) dáva návod i odpovede na mnohé otázky, kam by sa mali uberať moderné európske univerzity a ďalšie vysoké školy. Súčasný názov siete je COPERNICUS-CAMPUS. Sieť ponúka koncept udržateľného rozvoja v kombinácii so základnými univerzitnými hodnotami, akými sú solidarita, demokracia, spravodlivosť a rovnosť, s cieľom zabezpečenia ekonomickej vitality a ochrany životného prostredia. Počas viac ako 20-ročného obdobia sa pozornosť posúva z environmentálneho vysokoškolského štúdia v Európe k vízií „udržateľnej univerzity“. Udržateľná univerzita by mala byť zameraná na implementáciu

udržateľného manažmentu nielen v oblasti vzdelávania a výskumu, ale mala by sa prejavovať tiež v každodennom živote učiteľov, študentov a ostatných pracovníkov univerzity. Sieť má sídlo na Univerzite v Oldenburgu (Nemecko). Do siete COPERNICUS-CAMPUS sú zapojené aj tri slovenské univerzity: Univerzita Komenského Bratislava, Slovenská technická univerzita v Bratislave a Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Účasť troch slovenských univerzít v COPERNICUS-CAMPUS, aj napriek charte tejto siete podporujúcej TUR, sa na manažmente týchto univerzít neprejavuje a na ich internetových stránkach nie sú žiadne ďalšie informácie. Celkovo v rámci Európy sa zdôrazňuje potreba revitalizácie tejto siete a zvýšenie aktivity zapojených univerzít.

Samotné aktivity siete COPERNICUS-CAMPUS na medzinárodnej úrovni sú však veľmi významné. Svedčí o tom aj strategický manuál, ktorý v r. 2006 vypracovali predstavitelia tejto siete pre implementáciu trvalo udržateľného rozvoja do Európskeho vysokoškolského priestoru. Jeho

spracovatelia vychádzali zo záverov konferencie ministrov zodpovedných za vysoké školstvo, ktorá sa konala v Bergene v dňoch 10. - 20. 5. 2005. Na konferencii sa zdôraznilo, že „Európsky vysokoškolský priestor musí byť otvorený a atraktívny pre ostatné časti sveta. Súčasne by mal byť založený na princípoch trvalo udržateľného rozvoja“. Cieľom tohto strategického manuálu je pomôcť implementovať princípy TUR do týchto oblastí: (1) integrovanie TUR do jednotlivých stupňov (modulov) vysokoškolského štúdia, (2) integrovať TUR do kvalifikačného rámca a učebnej látky, (3) integrovať TUR do zabezpečovania kvality, (4) podporiť sociálnu dimenziu a atraktivitu Európskeho vysokoškolského priestoru.

Vypracovanie manuálu bolo podporené z finančných prostriedkov programu SOCRATES. Text manuálu ako aj ďalšie výsledky aktivít siete COPERNICUS-CAMPUS môžete nájsť na www.copernicus-campus.org.

Mária Kozová

Bolonský proces a vytvorenie Európskeho vysokoškolského priestoru

Bolonský proces (http://www.europa.sk/bolonsky_proces) je iniciatívou, ktorej cieľom je vybudovanie Európskeho vysokoškolského priestoru. Je súčasťou Lisabonských cieľov EÚ. Tento cieľ má byť dosiahnutý pomocou harmonizácie akademických titulov a charakteru štúdia pre jednotlivé odbory. Súčasťou by mala byť aj záruka štandardov kvality v celej Európe. Bolonský proces začal stretnutím ministrov školstva na Sorbonne v Paríži v roku 1998. Na ďalšom stretnutí v júni 1999 podpísali ministri 29 štátov tzv. Bolonskú deklaráciu o založení Európskeho vysokoškolského

priestoru do roku 2010, ktorá hovorí aj o zlepšení európskeho systému vysokého školstva. Po stretnutí v Bologni sa konali ešte ďalšie: Praha (2001), Berlín (2003), Bergen (2005) a Londýn (máj, 2007). Každé zo stretnutí ďalej upravilo priority Bolonského procesu.

V Bolonskej deklarácii boli prijaté tieto zámery:

- prijať systém ľahko čitateľných a porovnateľných akademických hodností,
- prijať systém s dvoma stupňami (pregraduálnym a graduálnym),

• zriadiť systém získavania a transferu kreditov (podobne ako ECTS v programoch Sokrates - Erasmus) <http://www.europa.sk/erasmus>

Erasmus je časťou vzdelávacieho programu Sokrates. Program existuje od roku 1987 s cieľom zlepšiť kvalitu vzdelávania na európskych vysokých školách, t. j.:

- zlepšiť mobilitu študentov, pedagógov a vedcov odstránením prekážok,
- zlepšiť európsku spoluprácu v hodnotení kvality,
- zlepšiť európsku dimenziu vo vysokom školstve.

VYSOKÉ ŠKOLY

ÚČASŤ SLOVENSKÝCH UNIVERZÍT NA PROGRAME BALTICKEJ UNIVERZITY

Vzdelávanie k ekologickému uvedomeniu a trvalo udržateľnému rozvoju môže mať najrozličnejšie formy. Program Baltickej univerzity (Baltic University Programme - BUP) je medzinárodná sieť viac ako 180 univerzít a iných inštitúcií

v univerzitnom vzdelávaní zo 14 zúčastnených krajín v regióne Baltického mora. V súčasnosti je do programu zapojených viac ako 8 500 študentov. Sieť je riadená sekretariátom na univerzite Uppsala, vo Švédsku. (<http://www.balticuniv.uu.se/>).

Myšlienka pre uskutočnenie spolupráce environmentálneho vzdelávania vznikla tesne po politických zmenách v Európe v r. 1989 až 1991, ale reálne vzdelávanie a aj centrum boli založené v roku 2001. Pri oslave 10. výročia centra v Uppsale bolo konštatované, že program dosiahol ciele zaviesť výučbu o trvalo udržateľnom rozvoji do programov univerzít v úmorí Baltického mora a zaujal tisíce študentov a stovky učiteľov. Po vstupe krajín východného bloku do Európskej únie sa zmenili podmienky financovania pre mnohých účastníkov stratou financovania z podporných fondov EÚ, ale neohrozilo to záujem o kurzy.

Do siete je zapojených šesť slovenských univerzít: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Univerzita Komenského v Bratislave, Technická univerzita vo Zvolene, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzita veterinárneho lekárstva v Košiciach. Národné centrum tohto programu má sídlo na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, pod vedením prof. RNDr. Pavla Eliáša, CSc.

Kurzy vytvorené pre študentov, ale aj učiteľov Baltic University Programme, sú dnes organizované do šiestich základných balíkov - Area Studies (AS), Environmental Science (ES), Sustainable Development (SD), Sustainable Water Management (SWM), Community Development (CD), Environmental Management (EM).

Výučbu možno absolvovať aj ako riadny predmet s pridelenými kreditmi ECTS ako e-learningový kurz na univerzite v Uppsale. Všetky uvedené kurzy sú vyučované aj na SPU v Nitre. Každý kurz má svoje učebnice v anglickom jazyku a sú centrom zabezpečené aj pre študentov na Slovensku. Spoločným obsahom všetkých kurzov je trvalo udržateľný rozvoj. Je to najmä preto, že vo Švédsku je tento pojem chápaný veľmi vážne vo všetkých oblastiach. Výučba vo všetkých kurzoch je v slovenskom jazyku. Kurz SWM - Udržateľné vodné

hospodárstvo je vyučovaný všetkými dostupnými komunikačnými metódami - od prenosu televízneho signálu po internetové komunikačné prostriedky. Na výučbe tohto kurzu sa podieľa aj autor tohto príspevku, a tak si ho môžeme priblížiť. Súčasťou kurzu je aj vypracovanie krátkeho textu k zvolenej téme, vždy ale niekoľkými študentmi z rôznych krajín spoločne. Je to veľmi významný počin k širšiemu chápaniu problémov v ochrane a tvorbe vôd v Baltickom regióne, nie iba v jednej krajine. Pre najlepších študentov kurzu je v lete pripravený bezplatný pobyt v niektorom z centier Baltickej univerzity s odborným programom a tiež plavba plachetnicou po Baltickom mori s programom o kvalite vôd.

Kurz Udržateľné vodné hospodárstvo je koncipovaný do troch samostatných častí - Baltic Waterscape, Water Use and Management, River Basin Management, ktoré majú aj vlastnú učebnicu. Prvá a posledná časť sú skôr odborné učebné texty, ale druhá časť má v obsahu pojem udržateľný rozvoj a tiež udržateľné vodné hospodárstvo. Jeho definícia v učebných textoch chýba, hoci definícia bola už v dobe vydania učebných textov publikovaná. Udržateľné vodné hospodárstvo ako pojem bolo často diskutované. Jeho definícia sa dlho pripravovala a až účastníci sympózia Nachhaltige Wasserwirtschaft v Bonne (október 1996) sa pokúsili prvýkrát zadefinovať

tento výraz. Výsledkom ich spoločnej práce je nasledovná obsiahla definícia:

Ako udržateľné vodné hospodárstvo sa označuje integrované obhospodarovanie všetkých umelých a prirodzených obehov vody pri zohľadnení troch zásadných cieľov:

(1) dlhodobá ochrana vody ako životného prostredia, prípadne ako centrálneho prvku nášho životného prostredia, (2) zabezpečenie vody v jej rôznych formách ako zdroja pre súčasné, ako aj pre budúce generácie, (3) sprístupnenie prednostných práv pre udržateľný, prirodzený, hospodársky a sociálny rozvoj.

Popri tejto definícii boli po vyhodnotení diskusií účastníkmi sympózia spracované princípy udržateľného vodného hospodárstva. Je ich celkovo deväť. Pre ich rozsiahlosť uvádzame len stručný prehľad:

- *Princíp regionalít* – je potreba ochraňovať regionálne zdroje a životné prostredie,
- *Princíp zjednotenia* – s vodou je potrebné hospodáriť v jednote a v jej vzťahu k ostatným zložkám životného prostredia. Vodohospodárske záujmy musia byť integrované do súčasť iných odborných politík,
- *Princíp príčinnosti* – náklady na znečistenie a využívanie zdrojov musia znášať tí, ktorí ich spôsobujú,
- *Princíp kooperácie a účasti* – pri všetkých vodohospodárskych rozhodnutiach musia byť adekvátne zohľadnené všetky záujmy. Je potrebné podporovať možnosť samostatnej organizácie a pôsobenia pri vodohospodárskych opatreniach,

ENVIRONMENTÁLNE MANAŽÉRSTVO VÝCHOVNÝCH ZARIADENÍ

V roku 2004 bol Akreditačnou komisiou Ministerstva školstva Slovenskej republiky na Fakulte prírodných vied Univerzity Mateja Bela (FPV UMB) v Banskej Bystrici schválený medzi inými aj nový študijný program environmentálne manažérstvo výchovných zariadení v študijnom odbore environmentálny manažment, ktorého výučba sa začala v akademickom roku 2005/2006. Jeho akreditáciu sa na úrovni vysokoškolského vzdelávania rozšírila problematika environmentálneho manažérstva priemyselných podnikov a výrobných organizácií o organizácie nevýrobného charakteru, ktorých hlavným poslaním je výchova a osveta. Odborným garantom programu je prof. Ing. Milan Piatrík, PhD.

Program je založený na rozvoji kompetencií súvisiacich s uplatňovaním systému environmentálneho manažérstva podľa ISO normy 14001. Aby človek mohol riadiť organizáciu spôsobom, ktorý bude ohľaduplný a efektívny k ľuďom a k životnému prostrediu, musí mať dostatočne rozvinuté základné manažérske kompetencie postavené na troch pilieroch: sociálna zrelosť, odborná zdatnosť, praktická zručnosť. Sociálnu zrelosť tvorí súbor charakterových vlastností, schopností vnímania a kreativity, vlastností temperamentu a somatických vlastností. Odbornú zdatnosť tvoria vedomosti o objekte riadenia – tým je v našom prípade výchovné či osvetové zariadenie s funkciami, ktoré plní vo vzťahu k verejnosti. Sem patria aj vedomosti o environmentálnych manažérskych systémoch a možnostiach ich uplatňovania v praxi výchovných a osvetových zariadení. Z hľadiska dopadov činnosti organizácie na životné prostredie je potrebné osvojiť si primerané vedomosti o jednotlivých zložkách životného prostredia, o živej a neživej prírode. Primeranosť požiadaviek na vedomosti študenta v štúdiu založenom na systémovom (celostnom) základe považujeme za nevyhnutný predpoklad optimálneho zvládnutia širokého rozsahu predmetov. Schopnosť naučiť sa získavať informácie o skúmanom objekte sa tu javí významnejšia ako neprimerane náročné požiadavky na vedomosti z danej problematiky. Právo na individuálny rozvoj a voľbu špecializácie považujeme za nevyhnutný predpoklad diverzity a vitality vo vnútri systému. Dôležité je pritom zachovať sieť vzťahov medzi učebnými predmetmi a ich proporčnú vyváženosť. Medzi praktické zručnosti, ktoré

• *Princíp minimalizácie zdrojov* – je potrebné neustále a kontinuálne obmedzovať priame aj nepriame zdroje vody a spotrebu energie,

• *Princíp starostlivosti* – je potrebné vylúčiť pri zaobchádzaní s vodou extrémne škody a neznáme riziká,

• *Princíp redukcie zdrojov znečistenia* – je potrebné zachytiť emisie škodlivých látok priamo v mieste vzniku (nie „end of pipe“),

• *Princíp reverzibility* – vodohospodárske opatrenia musia modifikovane odražať svoje pôsobenia a následky,

• *Princíp integrácie* – vodohospodárske plány a rozhodnutia musia svoj časový horizont zosúladiť s časovým horizontom ich pôsobenia, resp. trvania.

Dnes sa už objavilo viacero definícií, ale jednoduchá a krátka definícia stále chýba. Možno preto, že nová smernica EÚ priniesla pojem integrované vodné hospodárstvo. Definíciu pre udržateľné vodné hospodárstvo navrhujeme takto: „Udržateľné vodné hospodárstvo je súhrn činností, ktorých cieľom je účelné a bezpečné nakladanie s povrchovými a podzemnými vodami, ich ochrana a správa, ktoré umožnia uspokojovanie potrebnej kvality a kvantitivy vody pre súčasné generácie bez ohrozenia možnosti budúcich generácií zabezpečiť ich vlastné potreby a existenciu.“ V intenciách tejto definície je aj vedená výučba kurzov na ostatných zúčastnených univerzitách, ktoré sa pripojili k programu v posledných rokoch, predovšet-

si musí študent osvojiť, patrí schopnosť komunikovať, motivovať, tímovo pracovať, organizovať a hodnotiť. Uvedené manažérske zručnosti je možné rozvíjať výučbou, výcvikom a výchovou. Tomu je podriadené aj usporiadanie učebného plánu do blokov študijných kurzov (pedagogicko-psychologický, environmentálny, ekologický a aplikačný). Stavba systému štúdia je založená na povinných, povinne voliteľných a výberových učebných predmetoch. Kreditový systém umožňuje voľiť si vlastnú líniu vo vnútri študijného programu.

Profil absolventa a možnosti uplatnenia

Odborný profil absolventa v bakalárskom aj magisterskom stupni štúdia je zameraný multidisciplinárne a systémovo. Integruje poznatky z prírodných, spoločenských a technických disciplín, najmä biológie, ekológie, environmentalistiky, štatistiky, informatiky, psychológie, ekonomiky, práva, pedagogiky a mediálnej komunikácie. Tento systémový prístup pri profilovaní absolventa vytvára široké možnosti budúceho uplatnenia v štátnej správe, miestnej samospráve, vo výchovných zariadeniach MŠ SR a MZP SR alebo v environmentálne zameraných neziskových organizáciách – všade tam, kde ide o facilitovanie pozitívnych zmien v správaní sa ľudí vo vzťahu k životnému prostrediu.

Absolvent 1. stupňa vysokoškolského štúdia (Bc.) získava kompetencie pre tvorbu, modifikáciu a aplikáciu environmentálnej politiky na rôznych úrovniach štátnej správy, samosprávy a tretieho sektora. Je spôsobilý poskytovať informácie, stimulovať k činnosti, vytvárať sieť spolupracovníkov, zabezpečovať tvorbu materiálov, navrhovať systém a štruktúru zariadení pre environmentálnu politiku a vzdelávanie. Dokáže integrovať a efektívne využívať poznatky z ekológie a environmentalistiky pri tvorbe edukačných programov pre rôzne cieľové skupiny obyvateľov, ovláda pedagogicko-psychologické nástroje formovania verejnej mienky a zvyšovania občianskej angažovanosti. Absolvent štúdia má široké možnosti uplatnenia ako lektor environmentálnej výchovy v náučných lokalitách a informačných centrách veľkoplošných chránených území, v ekocentrách a iných výchovných zariadeniach ako koordinátor styku s verejnosťou pri riešení problémov vzdelávania obyvateľov. Je schopný samostatne pripravovať informačné materiály pre

kým Stavebná fakulta STU v Bratislave a viaceré fakulty Technickej univerzity vo Zvolene.

Program BUP pomáha aj pedagógom vyučujúcim kurzy formou pedagogických seminárov a tiež aj teoretickými konferenciami, napr. významná konferencia bola v októbri 2007. Mala názov Sustainable Development and Environmental Quality Management, International intensive course a konala sa v meste Zittau v Nemecku.

Na internetovej stránke <http://www.balticuniv.uu.se/esd/index.htm> je dostupné veľké množstvo informácií o kurzoch a spracovaných materiáloch pre vzdelávanie o udržateľnom rozvoji.

Dôležitým prínosom účasti slovenských univerzít na Programe Baltickej univerzity je spoločný prístup k zaujímavým poznatkem cez učebné texty, ktoré dostávame na výuku z centra. Tiež rozširovanie poznatkov a praktických skúseností pedagógov pri účasti na seminároch a workshopoch organizovaných takmer vždy aj so spoluúčastou študentov viacerých krajín. Tak široký systém vzdelávania zameraného na presadzovanie princípov TUR v 14 krajinách pravdepodobne nie je nikde inde vytvorený.

Ing. Ľuboš Jurík, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva Nitra,
e-mail: Lubos.Jurik@uniag.sk

verejnou. Absolvent bakalárskeho štúdia môže pokračovať v magisterskom štúdiu v danom odbore alebo príbuzných študijných odboroch. Taktiež môže absolvovať 2-ročný konverzný študijný program v príbuznom odbore učiteľstvo akademických predmetov – ekológia.

Absolvent 2. stupňa vysokoškolského štúdia (Mgr.) ovláda systém progresívneho riadenia, rozhodovania, koordinovania a kontroly zdrojov, procesov a vzťahov zameraných na riešenie environmentálnych problémov, na tvorbu a ochranu životného prostredia v intenciách trvalo udržateľného rozvoja. Ovláda systémy environmentálneho manažérstva a environmentálneho auditu, dokáže ich efektívne využívať pri tvorbe koncepcií regionálneho rozvoja, ako aj v konzultačnej činnosti (ekoporadenstvo). Podporuje rozvoj konštruktívneho životného štýlu obyvateľov urbánnych a vidieckych systémov, má znalosti o mechanizmoch pôsobenia na verejnú mienku obyvateľov a ovláda nástroje na usmerňovanie rôznych cieľových skupín. Tvorí a aplikuje vzdelávacie a tréningové programy, dokáže simulovať, tvarovať a modelovať virtuálne mechanizmy správania sa disharmonického (patologického) pôsobenia na životné prostredie, pozná metódy identifikácie, diagnostikovania a riadenia jednotlivcov a cieľových skupín. Absolventi magisterského stupňa štúdia sú spôsobilí vykonávať profesiu ekoporadcu pre oblasť školstva, zdravotníctva, štátnej správy a miestnej samosprávy, koordinátora medzinárodných i domácich environmentálnych projektov, manažéra environmentálne orientovaného riadenia a auditu pôsobiaceho vo výchovných a osvetových zariadeniach, lektora a manažéra environmentálnej výchovy v informačných centrách veľkoplošných chránených území, v ekocentrách a pod.

Realizovať systémovo koncipovaný študijný program vo vysokoškolskom štúdiu vyžaduje kvalitné personálne a materiálno-technické zabezpečenie a priestor pre interdisciplinárnu spoluprácu. Program poskytuje dostatočný priestor na sebarealizáciu študentov a prípadnú korekciu obsahu jednotlivých kurzov podľa potrieb praxe.

Viac informácií nájdete na www.fpv.sk

PaedDr. Soňa Vinciková, PhD.
RNDr. Jana Šimonovičová